

11/5

0 SYRMIUM + TRANSSELYV

?I * EX

| LIBRIS *

CM.PR.L.T. TÍMÁR

L MCMXIX # BUDAPEST

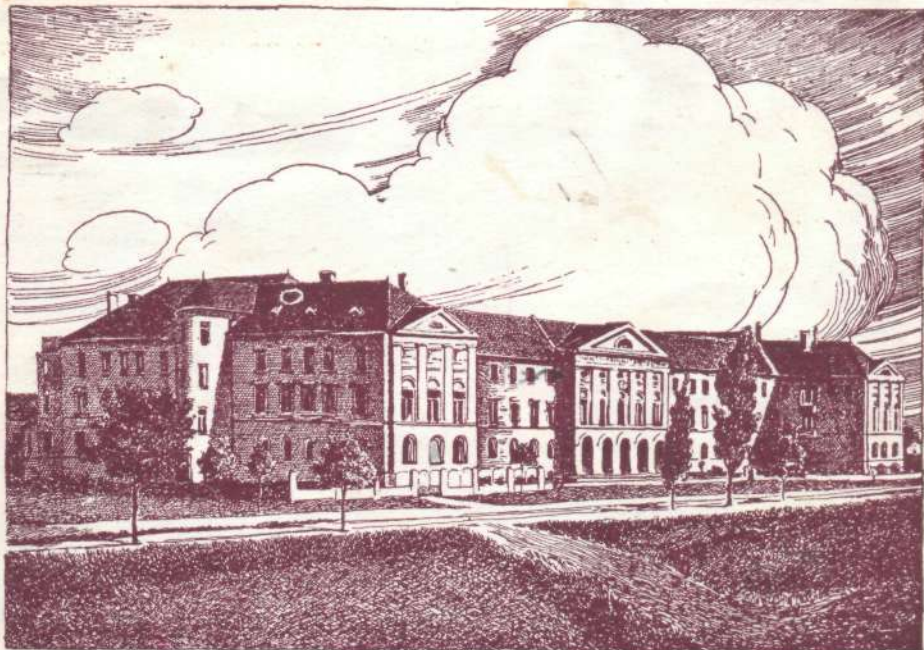

**A JÁSZBERÉNYI
M. KIR. ÁLLAMI NÉPISKOLAI
TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET**

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1937-38. ISK. ÉVRŐL
(21. TANÉV.)

SZERKESZTETTE
MÓCZÁR MIKLÓS
TANÜGYI FŐTANÁCSOS, IGAZGATÓ.

Kovács-nyomda, Jászberény. 1938.

Jászberény környékének bogárvilága.

A jászberényi m. kir. áll. tanítóképző-intézetben, az állattani oktatással kapcsolatban végzett környékbeli kirándulásoknak egyik célja a környék állatvilágának megis-

merése, megfigyelése és összegyűjtése is volt. Minderre kivált azért volt szükség, mert a Jászság fővárosának állatvilágáról — leszámítva Vásárhelyi Istvánnak az Állattani Közlemények 1932. évi dec. 15. számában megjelent: „Jászberény és környéke emlősfaunája” — című cikkét — alig találunk adatot az állattani irodalomban.

Intézetünk állattani szertára, 7 évi gyűjtés eredményeként, ma már igen sok környékbeli állatot tartalmaz száraz és nedves állapotban, gondosan eltéve és megőrizve. Közülök — Szent István királyunk évének megörökítésére — a jelen alkalommal csak a 6 üvegfedeles dobozban elrendezett 642 fajt és fajváltozatot tartalmazó bogárgyűjtemény adatait közlöm. A közléssel egyfelől az a célom, hogy a honismeret szolgálatában álló faunakutatást új adatokkal bővítsem, másfelől pedig az, hogy emlékeztessen derék tanítványaimat a közösen végzett megfigyelő-gyűjtő munka szép és értékes eredményeire, s azokra a kedves kirándulásokra, amelyeken az egyes állatfajok életének, rendeltetésének és egymásra való hatásának megsejtése révén bepillantást nyertek a természet csodás szépségeibe, amelyeken az Ég felé csillant a szemük, s lelkük olyan gyakran emelkedett a természet útján Istenhez.

Valóban érdemes volt annyiszor felkeresnünk a Zagyva folyó partjait, az Új és az Öreg erdőt, a Hajtai mocsarat és a többi kisebb-nagyobb állóvizet, a dűlő-utakat, a réteket, a legelőket, a szikes, a homokos, a partszakadékos, bozótos és művelt területeket, s ott kézzel, rostálással, vízhálóval, fűhálóval és szippantóval gyűjtenünk, mert gazdag anyaggal járultunk hozzá a Jászság bogárvilágának ismeretéhez.

Nevezetesebb, külön említésre érdemes fajaink a következők:

Hazai *bennszülött* (endemikus) alföldi ritka fajunk a környékünkön szórványosan előforduló *Dorcadion Cervae* Frivaldszky-nevű fekete földi cincér.

Földközítengermelléki, úgynevezett mediterrán faj a csupán 1—1 példányban gyűjtött *Eretes sticticus* Linné-nevű csikbogár és a *Pterostichus elongatus* Duft.-nevű futóbogár.

Az *Alföldre* jellemző a Tisza-melléki futóbogár: *Carabus canceíafus* var. *tibiscinus* Csiki, a *Poecilus marginalis* Dej. és a *puncticollis* Dej.-nevű kisebb futrinkák.

A *szikesmezők* jellemző bogarai az igen ritka *Clivina ypsilon* Dej.-nevű futrinka és a *Phylidrus bicolor* F.-nevű kis csibor.

Ezeréves hazánk területén eddig csak kevés helyen talált, ennél fogva ritka bogaraink például a következők: *Amara erythrocnema* Zimm. (futrinka), *Enochrus melanocephalus* Oliv. (csibor), *Georissus crenulatus* Rossi (1'5 mm-nyi, rostálásból került elő), *Onthophagus lucidus* Ill. (ganajbújó), *Aphodius quadriguttatus* Hbst. (ganajbogár), *Oedemera croceicollis* Gyll. (dagadtlábú bogár), *Bagous rotundicollis* Boh. (ormányos bogár), melyet Hajtán a fehér tündérrózsza virágjából gyűjtöttünk.

Az alábbi felsorolás a városunk környékéről eddig felkutatott és meghatározott bogarak jegyzékét tartalmazza. Azokat a jászberényi bogárfajokat, amelyeket a tanítóképző intézetnek eddig még nem sikerült gyűjtenie, úgy különböztettem meg a többiektől, hogy a bogár tudományos neve után zárójelben megneveztem a gyűjtő nevét.

A fajok meghatározásában a következő eszközök és szakkönyvek állottak rendelkezésemre: 3 lencséből összetett kézi nagyító, binokuláris mikroszkóp. 25 dobozban elhelyezett saját bogárgyűjteményem, Csiki Ernő: Magyarország bogárfaunája I. kötet és II. kötet I. füz. (1905—1908.), Kaszab Zoltán dr.: Történelmi Magyarország Tenebrioidái (Annales Musei Nat. Hung. 1937—38.) Reitter E.: Fauna Germanica, Käfer, Bd. I—V. (Stuttgart 1908—1916). és Seid"

itz G. dr.: Fauna Transsylvanica, Coleoptera (Königsberg. 1891).

A nehezebben megkülönböztethető vagy kétes bogaraim felülhatározását *Kaszab Zoltán dr.*, a kurtaszárnyú bogarak meghatározását *Szélessy Vilmos dr.*, az ormányos bogarak meghatározását pedig *Hajóss József úr* volt szíves elvállalni. Fogadják ezúton is meleg, hálás köszönetem nyilvánítását.

A fajokat; „A Magyar Birodalom Állatvilága” III. Arthropoda, Kuthy D.: Coleoptera (1897)-című mű nyomán sorolom fel.

1. *Fam. Cicindelidae. — Cingolányok családja.*

Cicindela campestris L. mezei cingolány és változatai: *ab. maculata* Beuth., *ab. conjuncta* D. Torre. *C. hybrida* L. öves cingolány. *C. soluta* Latr. alföldi cingolány és válfaja : *ab. Kraatzi* Beuth.

2. *Fam. Carabidae. — Futóbogarak családja.*

Carabus cancellatus v. *tibiscinus* Csiki kis ragyás futóbogár. *C. Ullrichi* Germ. nagy ragyás futóbogár.

Nebria brevicollis F. rövidnyakú gátfutó. *Omophron limbatus* F. sárfutó. *Elaphrus riparius* L. parti futrinka. *Scarites terricola* Bon.

Dyschirius nitidus Schaum. *D. globosus* Herbst.

Clivina fossor L. *Cl. coliaris* Herbst, *Cl. ypsilon* Dej.

Broscus cephalotes L. nagyfejű futrinka.

Bembidion lampros Herbst és változata : v. *properans* Steph. *B. dentellum* Thunbg. (Kaszab Z. dr. gyűjt.) *B. varium* 01. *B. ustulatum* L. *B. quadrimaculatum* L. *B. articulatum* Gyll. *B. octomaculatum* Goeze. *B. assimile* Gyll. (Kaszab Z. dr. gyűjt), *B. guttula* F. *B. biguttatum* F.

Tachys bistriatus Duft. törpefutó.

Trechus quadristriatus Schrk. fűre futrinka.

Agonum viridicupreum Goeze. és változata v. *austriacum* F. *A. lugens* Duft. *A. viduum* ab. *moestum* Duft. *A. atratum* Duft. *A. dorsale* Pont.

Dolichus halensis Schall. *Calathus fuscipes* Goeze. *C. erratus* Sahlb. *C. ambiguus* Payk. *C. melanocephalus* L. — *Sphodrus leucophthalmus* L.

Poecilus marginalis Dej. *P. cupreus* L. és *ab. affinis* Strm. *P. puncticollis* Dej.

Pterostichus vernalis Pz. szívnyakú futó. *Pt. elongatus* Duft. *Pt. niger* Schall. *Pt. vulgaris* L. *Pt. anthracinus* Illig. *Pt. cylindricus* Hbst.

Stomis pumicatus Pz.

Amara erythrocnema Zimm. *A. saphyrea* Dej. *A. aenea* Deg. *A. familiaris* Duft. *A. ingenua* Duft. *A. consularis* Duft.

Zabrus tenebrioides Goeze gabonafutrinka.

Ophonus diffinis Dej. 0. *brevicollis* Sérv. 0. *azureus* F. 0. *maculicornis* Duft. 0. *pubescens* Mull. *selymes* futrinka, 0. *griseus* Pz. 0. *hospes* Strm. 0. *calceatus* Duft.

Harpalus aeneus Fabr. gyoisfútó bogár és változatai: ab. *confusus* Dej. ab. *limbopunctatus* Fuss., ab. *semipunctatus* Dej. H. *distinquendus* Duft. és változatai: ab. *nigricans* Schilsky, ab. *coerulescens* Schilsky. H. *smaragdinus* Duft. H. *attenuatus* Steph. H. *rubripes* Duft. H. *honestus* Duft. H. *pygmaeus* Dej. H. *zabroides* Dej. H. *Fröhlichii* Strm. H. *serripes* Quens. H. *tardus* Pz. H. *anxius* Duft. H. *modestus* Dej. H. *servus* Duft. H. *picipenis* Duft. H. *hirtipes* Pz.

Stenolophus skrimshirani Steph. tarka futóbogár. St. *disco-phorus* Fisch. St. *mixtus* Hbst. és ab. *Ziegleri* Pz.

Acupalpus interstitialis Reitt. A. *suturalis* Dej. A. *dorsalis* v. *notatus* Muls. A. *luteatus* Duft. A. *exiguus* Dej. A. *meridianus* L. A. *longicornis* Schaum. (Kaszab Z. dr. gyűjt.) A. *consputus* Duft.

Badister unipustulatus Bon. B. *bipustulatus* F.

Chlaenius tristis Schall. Chl. *nigricornis* F. bársonyos futrinka. Chl. *nitidulus* Schrk. Chl. *festivus* F. *Callistus lunatus* F. díszes futrinka.

Lebia cyanocephala L. mohfutrinka. *Metabletus obscurogutta*—tus Duft. M. *truncatellus* L. *Microlestes* (Blechrus) *minutulus* Goeze. M. *maurus* Strm. *Demetrias imperialis* Germ. nádfutrinka. *Polystichus connexus* Fourc.

Brachynus crepitans L. pufogó bogár, B. *explodens* Duft.

3. Fam. *Haliplidae*. — Űszóbagarak családja.

Halipus variegatus Strm. — *Cnemidotus caesus* Duft. Kisfejú úszóbagár.

4. Fam. *Dytiscidae*. — Csíkbogarak családja.

Hyphydrus ovatus Ill. tojásalakú csíkbogár. *Hygrotus inaequalis* F. *Coelambus impressopunctatus* Schall. C. *confluens* F. *Bidessus pumilus* Aub. törpe csíkbogár.

Hydroporus bilineatus Strm. H. *obliquesignatus* Bielz. H. *lineatus* F. H. *planus* F. *Noterus crassicornis* Mull. aprópajzsú csíkbogár. N. *clavicornis* De Geer.

Laccophilus variegatus Strm. L. *obscurus* Pz. L. *virescens* Brahm.

Agabus bipustulatus L. foltoshomlokú csíkbogár. A. *uliginosus* L.

Ilybius subaeneus Er. fekete csíkbogár.

Copelatus (*Liopterus*) *ruficollis* Schall.

Rhantus punctatus Fourcr. R. *notatus* F. R. *adspersus* F-

Cymatopterus fuscus L. *Eretes sticticus* Ll

Hydaticus seminiger Deg. H. transversalis Pont. Graphoderes austriacus Strm. Acilius sulcatus L. barázdás csíkbogár.
Dytiscus dimidiatus Bergs. csíkbogár. D. circumflexus F.
Cybister laterimarginalis Deg,

5. *Gyrinidae*. — *Keringőbogarak családja*.

Gyrinus natator Ahr. keringőbogár.

6. *Fam. Hydrophilidae*. — *Csiborfélék családja*.

Hydrous aterrimus Eschsch. H. piceus L. nagy csibor. Hydrophilus caraboides L. feketelábú kis csibor. H. flavipes Stev. sárgalábú kis csibor. Lymnioxenus oblongus Hbst. Hydrobius fuscipes L. Helochares lividus Forst.

Philydrus testaceus F. P. bicolor F. (Kaszab Z. dr. gyűjt. P. affinis Thunbg. Cymbiodyta marginella F. Enochrus melanocephalus Oliv (bicolor Payk.)

Laccobius minutus L.. golyóscsibor. Acanthoberosus spinosus Stev.

Berosus luridus L. nagyszemű csibor. B. signaticollis Charp.

Cercyon haemorrhoidalis F. apró ganéjbogár. C. lateralis Mrsh. C. terminatus ab. separandus Rey. Megasternum boletophagum Mrsh.

Sphaeridium bipustulatum F. foltos gömbbogár és v. 4-maculatum Mrsh., var. substriatum Fald. Sph, scarabaeoides L.

Helophorus nubilus F. barázdás csibor. H. griseus Hbst. H. aquaticus L. H. fallax Kuvert. H. viridicollis Steph. (aeneipennis Thoms.) Hydrochus angustatus Germ. keskenytestű csibor. Ochtebius impressus Mrsh. apró csibor.

7. *Fam. Georyssidae*.

Georyssus crenulatus Rossi.

8. *Fam. Parnidae*. — *Horgasbogarak családja*.

Parnus auriculatus Geoffr. (prolifericornis F.) P. rufipes Kryn. (pilosellus Er.) horgas bogár.

9. *Fam. Heteroceridae*. — *Fűrészcsápúak családja*.

Heterocerus laevigatus Panz. fűrészcsápú bogár.

10. *Fam. Staphylinidae*. — *Kurtaszárnyú bogarak v. holyvák*.

Tachinus marginellus F. Tachyporus hypnorum F.

Creophilus maxillosus L. Leistotrophus murinus L. egérszínű holyva.

Staphylinus stercorarius Ol. Ocypus globulifer Geoffr. (edentulus Bloch.)

Tasgius ater Grav. Gauropterus (Eulissus) fulgidus F.

Scopaeus laevigatus Gyll.. Stilicus similis Er. Astenus angustatus Payk.

Paederus littoralis Grav. (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *P. riparius* L. parti holyva. *P. fuscipes* Curt. *Stenus circularis* Grav. *St. ater* Mannh. (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *St. binotatus* Ljungh.

Oxyporus rufus L. gombalakó piros holyva. *Platysthetus arena-rius* Fourc. *Oxytelus rugosus* F. 0. *inustus* Grav. 0. *sculpturatus* Grav. *Haploderus caelatus* Grav.

Bledius tricornis Herbst (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *B. dissimilis* Er. *Trogophloeus bilineatus* Er. *T. corticinus* Grav. *T. elongatulus* Er. *Lathrimaeum atrocephalum* Gyll.

11. *Fam. Silphidae. — Dögbogarak családja.*

Necrophorus vestigator Hersch. *N. antennatus* Reitt. temetőbogár. *Pseudopelta sinuata* F. hegyesvállú temetőbogár. *Ps. rugosa* L, *Aclypea undata* Müll.

Silpha obscura L. hosszúbordás dögbogár.
Ablattaria laevigata F. simaszárnyú dögbogár.

12. *Fam. Phalacridae. — Símabogarak családja.*
Phalacrus fimetarius F. símabogár.

13. *Cryptophagidae. — Gombaevőbogarak családja.*
Telmatophilus sparganii Ahr. *T. brevicollis* Aub. (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *T. typhae* Fall. *Antherophagus silaceus* Hbst.

14. *Fam. Lathridiidae. — Penészbogarak családja.*
Lathridius angusticollis Gyll. penészbogár. *Enicmus transversus* Oliv. *Corticarina (Melanophthalma) fuscula* Gyll.

15. *Fam. Nitidulidae. — Fénybogarak családja.*
Cateretes (Cercus) pedicularius L. *Meligethes aenus* Fabr. repce fénybogár.

16. *Fam. Trogositidae. — Koronghátú bogarak családja.*
Tenebroides mauritanicus L. lisztmentő bogár.

17. *Fam. Dermestidae. — Szalonnabogarak családja.*
Dermestes Frischi Kug. *D. lanarius* III. *D. bicolor* F. kétszínű porva. *D. lardarius* L. szalonnabogár v. porva.
Attagenus piceus 01. *Trogoderma versicolor* Creutz.
Anthrenus pimpinellae F. *A. scrophulariae* L. *A. verbasci* L. *A. museorum* L. múzeumbogár.

18. *Fam. Cistelidae. — Labdacsbogarak családja.*
Seminolus pilula L. labdacsbogár. *Pedilophorus nitidus* Schall.

19. *Fam. Histeridae. — Sutabogarak családja.*
Hister quadrimaculatus L. cébogár. *H. cadaverimus* Hoffm. H.

fimetarius Hbst. H. purpurascens Hbst. H. quadrinotatus Scriba. négyíoltos sutabogár. H. sepulchralis Er. H. bimaculatus L. H. corvinus Germ.

Saprinus semistriatus Scriba. S. rufipes Payk. Onthophilus affinis Redtb.

20. *Fam. Platyceridae.* — *Szarvasbogarak családja.*

Platycerus cervus L. szarvasbogár. Kevés.

21. *Fam. Scarabaeidae.* — *Lemezescsapú bogarak családja.*

Scarabaeus sacer L. galacsinhajtó. Ritka. Gymnopleurus pilularis L. galacsinosbogár. Ritka.

Copris lunaris L. tülkös ganajtúró.

Onthophagus taurus Schreb. bikaszarvú ganajbújó és v. capra Creutz. 0. vacca v. medius Pz. 0. nuchicornis L. 0. camelus F. 0. furcatus F. 0. ovatus L. 0. lucidus Ill. fényes ganajbújó. 0. Schreberi L. Oniticellus fulvus Goeze.

Aphodius subterraneus L. A. haemorrhoidalis L. aranyeres ganajbogár és ab. humeralis Muls. A. fimetarius L. vörös ganajbogár. A. granarius L. A. lugens Creutz. A. nitidulus F. fénylő ganajbogár. A. immundus Creutz. A. merdarius F. A. inquinatus F. és az ab. nubilus Pz. A. melanostictus Schmidt. A. prodromus Brahm. A. consputus Creutz. A. quadriguttatus Hbst. A. varians Duft. és ab. ambiguus Muls. A. plagiatus var. immaculatus D. Torre. A. luridus F. szennyesárga ganajbogár és változata: ab. nigripes Fabr.

Pleurophorus caesus Pz. Rhyssenus germanus L.

Ochodeus chrysomeloides Schrank.

Geotrupes stercorarius L. nagy ganajtúróbogár. G. mutator Marsh, zöldes ganajtúróbogár.

Lethrus cephalotes Pall. nagyfejű csajkó. Pentodon idiota Hbst.

Oryctes nasicornis L. orszarvú bogár.

Rhizotrogus aequinoctialis Hbst. vörös cserebogár. Rh. solstitialis L. kis fakó cserebogár. Anoxia orientalis Kryn. keleti cserebogár. Polyphylla fullo L. csapócserebogár.

Melolontha hyppocastani F. kurtafarú cserebogár és ab. rex Torre. M. vulgaris F. közönséges cserebogár és ab. albida Redt. Mindkét cserebogárfaj tömegesen fordul elő!

Serica holosericea Scop. Anomala aena Deg. rezes cserebogár és ab. marginata Schilsky.

Anisoplia segetum Hbst. rozsszípoly. A. austriaca Hbst. oszt-rák szípoly. A. tempestiva Er. gabonaszípoly. A. lata Er. széles szípoly.

Epicometis hirta Poda. bundás bogár és ab. senicula Mén.

Potosia speciosissima Scop. pompás virágbogár. *P. metallica* F. fémes virágbogár és v. *metallica* Herbst, v. *obscura* Andersch. *Valgus hemipterus* L.

22. *Fam. Buprestidae.* — *Díszbogarak családja.*

Melanophila decastigma F. (Kaszab Z. dr. gyűjtése.)

Anthaxia Croesus Vill. (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *A. nitidula* L. virágdíszbogár és v. *signaticollis* Kryn. *Acmaeodera flavofasciata* Pill. (Kuthy : Fauna catalogus.)

Agrilus hyperici Crtz. karcsú díszbogár. (Kaszab Z. dr. gyűjt.) *Cylindromorphus subuliformis* Mannh. *C. filum* Gyll. (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *Trachys minuta* L.

23. *Fam. Elateridae.* — *Pattanóbogarak családja.*

Drastericus bimaculatus Rossi és változatai: v. *fenestratus* Küst. v. *binotatus* Rossi.

Cardiophorus cinereus Hbst. *C. rubripes* Germ.

Melanotus punctolineatus Pelerin (niger F.), *M. brunnipes* Germ.

Limonius pilosus Leske, *L. aeruginosus* Ol. *Ludius latus* F. széles pattanóbogár. *Agriotes sputator* L. *A. lineatus* L. vetési pattanóbogár. *Synaptus filiformis* F.

24. *Fam. Dascillidae.* — *Rétbogarak családja.*

Cyphon variabilis Thunb. *C. padi* L.

25. *Fam. Cantharidae.* — *Lágybőrű bogarak családja.*

Lampyris noctiluca L. Szentjánosbogár.

Cantharis fusca L. közöns. lágybogár. *C. obscura* L. *C. pulicaria* F. *C. livida* v. *rufipes* Hbst. *C. fulvicollis* F. *Metacantharis haemorrhoidalis* F. *Axinotarsus marginalis* Lap.

Malachis aeneus L. bibircses bogár. *M. marginellus* F. *M. bipustulatus* L. *M. geniculatus* Germ. *M. viridis* F. *Dolichosoma lineare* Rossi. *Danacaea pallipes* Pz.

26. *Fam. Celeridae.* — *Tarkabogarak családja.*

Trichodes apiarius L. tarka mézbogár.

27. *Fam. Byrrhidae.* — *Kopogóbogarak családja.*

Sitodrepa (Byrrhus) *panicea* L. kenyérbogár.

28. *Fam. Bruchidae.* — *Tolvajbogarak családja.*

Ptinus brunneus v. *testaceus* Boield.

29. *Fam. Lyctidae.* — *Szijjacsbogarak családja.*

Lyctus linearis Goeze (unipunctatus Herbst.

30. *Fam. Bostrychidae.* — *Csuklyásszúvak családja.*

Bostrychus capucinus L. piros csuklyásszú.

31. *Fam. Tenebrionidae.* — *Gyászbogarak családja.*

Blaps halophila Fisch. *B. mortisaga* L. közönséges gyászbogár, *B. lethifera* Marsh.

Crypticus quisquilius L. *Pedinus femoralis* L. *Opatrum sabulosum* L. sároshátú gyászbogár. *Gonocephalum pusillum* F. — *Melanimon tibiale* F. *Tribolium ferrugineum* F. *Tenebrio obscurus* F. *T. molitor* L. lisztbogár. *Helops dermestoides* Ill. *H. aenus* Scop.

32. *Fam. Alleculidae.* — *Növénybogarak családja.*

Omophlus Proteus Kirsch. pejbogár.

33. *Fam. Mordellidae.* — *Tövisesbogarak családja.*

Mordellistena pumila Gyll. bukfencező virágbogár.

34. *Fam. Meloidae.* — *Hólyaghúzóbogarak családja.*

Meloé proscarabaeus L. közöns. nünüke, *M. violaceus* Marsh. kék nünüke, *M. hungarus* Schrk. magyar nünüke, *M. uralensis* Pall. *M. cicatricosus* Leach. *M. coriarius* Brandt. *M. variegatus* Donovan. pompás nünüke, *M. brevicollis* Pz.

Cerocoma Schreberi F. *Zonabris floralis* v. *Dahli Baudi*. *Halosisimus syriacus* L. *Lytta versicatoria* L. kőrishogár. *Hapalus bipunctatus* Germ. *H. bimaculatus* L. *Sitaris muralis* Forst. pirosvállú méhbogár.

35. *Fam. Pyrochroidae.* — *Tűzbogarak családja.*

Pyrochroa coccinea L. feketefejú bíbornokbogár.

36. *Fam. Anthicidae.* — *Hangyaalakúbogarak családja.*

Formicomus pedestris Rossi. *Anthycus gracilis* Panz. *A. hispidus* Rossi. *A. antherinus* L. *A. axillaris* Schmidt.

37. *Fam. Oedemeridae.* — *Dagadtlábúbogarak családja.*

Oedemera podagrariae L. dagadtlábú bogár, *O. croceicollis* Gyll. *O. lurida* Marsh.

38. *Fam. Curculionidae.* — *Ormányosbogarak családja.*

Otiorrhynchus rugosostriatus Goeze. *O. ligustici* L. hamvas vinctérbogár, *O. orbicularis* Herbst. *O. ovatus* L.

Peritelus familiaris Boh. kendermagbogár. *Mylacus rotundatus* F. *M. seminulurn* F. *Phyllobius oblongus* L. levélrágó ormányos és változatai: *ab. rufescens* Marsh., *ab. floricola* Reitt.

Brachysomus setiger Gyll. *Strophosomus faber* Herbst. *Eusomus ovulum* Germ. *Mesagroecus obscurus* Boh.

Sitona crinitus Herbst. *S. hispidulus* F. *S. humeralis* Steph. *S. inops* Schönh. *S. lineatus* L. csipkéző bogár, *S. sulcifrons* Thunb.

Trachyploeus alternans Gyll. *Psolidium maxillosum* F. harapós

szf.
szf.

bogár. *Thylacifes pilosus* F. *Tanymecus palliatus* F. *T. vittiger* Gyll. *Brachycerus foveicollis* Gyll.

Cleonus punctiventris Germ. lisztes répabogár, *Cl. nigrosuturatus* Goeze. *Cl. cineris* Schrank. *Cl. pedestris* poda. *Cl. madidus* Oliv.

Lixus paraplepticus L. villáshegyű dudvafűró, *L. iridis* Oliv. *L. sanguineus* Ross. *L. Ascanii* L. *L. cardui* Oliv. bogáncsfűró ormányos, *L. elongatus* Goeze. *L. flavescens* Boh.

Larinus planus F. (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *L. jaceae* F. *Minyops carinatus* L. *Alophus Kaufmanni* Stierl. *Lepyrus capucinus* Schall.

Phytonomus (Hypera) *punctata* F. *Ph. fasciculata* Herbst. *Ph. murina* F. *Ph. variabilis* Herbst. *Ph. transsylvanicus* Petri. *Ph. plantaginis* Deg.

Erirrhinus Festucae Hbst. *Notaris bimaculatus* F. (Mindkét faj Kaszab Z. dr. gyűjtése.)

Dorytomus longimanus Forst. *D. Schönherri* Faust. *D. tremulae* Payk. *D. minutus* Gyll. *D. flavipes* Panz. *D. filirostris* Gyll. *Tany-sphyrus lemnae* Payk.

Bagous rotundicollis Boh. (Kaszab Z. dr. gyűjt.). *B. lutosus* Gyll. *B. glabrirostris* Hbst. *B. argillaceus* Gyll.

Cossonus parallelepipedus Hrbst. *Rhyncolus culinaris* Germ. *Coeliodes cardui* Herbst. *C. fuliginosus* Marsh. *Rhinoncus inconspic-tus* Herbst. *Ceuthorrhynchidius floralis* Payk.

Ceuthorrhynchus albosignatus Gyll. *C. geographicus* Goeze. *C. quadridens* Panz. *C. macula-alba* Herbst. fehérfoltos batlaorrú bogár, *C. punctiger* Gyll. *C. erysimi* F. *C. assimilis* Payk. a repce batlaorrú karsú bogara.

Coryssomerus capucinus Begk. *Baris laticollis* Marsh, pocokfogú ormányos, *B. timida* Rossi (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *B. picicornis* Marsh. *B. coerulescens* v. *chloris* F.

Limnobaris pilistriata Steph. (T-album L.) *Calandra granaria* L. magtári zsizsik. *Lignyodes enucleator* Panz. és v. *rudesquamosus* Frm. *L. Muerlei* Ferr.

Tychius quinquepunctatus L. *T. meliloti* Steph. *T. tibialis* Boh. *T. cuprifer* Panz. *Sibinia pellucens* Scop. *S. viscariae* L. *Rhynchaenus* (Orchestes) *populi* F. a nyárfa ugró ormányosa. *Gymnetron rostellum* Herbst. *G. asellus* Grav. *Cionus tuberculosus* Scop. gömbös ormányos (Kaszab Z. dr. gyűjt.), *C. Olivieri* Rossch. *C. olens* F.

Apion onopordi Kirb. cickánybogár. *A. seniculus* Kirb. *A. longirostre* Oliv. *A. apricans* Herbst here cickánybogár, *A. assimile* Kirb. *A. aestivum* Germ. (trifolii L.) *A. tenue* Kirb. *A. punctigerum* Payk. *A. aestimatum* Fst. *A. pavidum* Germ. *A. miniatum* Germ.

39. *Fam. Anthribidae.* — *Tömpeorrúbogarak családja.*

Urodon suturalis F. *U. pygmaeus* Gyll.

40. *Fam. Mylabridae.* — *Zsízsbogarak családja.*

Mylabris (*Laria*) *pisorum* L. borsózsízsbogár, *M. affinis* Froelich.

41. *Fam. Cerambycidae.* — *Cincérek családja.*

Aegosoma scabricorne Scop. érdescsápú fűzfacincér.

Leptura bifasciata Müll. kétsávós virágcsincér. *Tetropium castaneum* L. romboló fenyőcsincér (Jövevény.). *Phymatodes testaceus* v. *variabilis* L. változósínű korongcsincér. *Pyrrhidium sanguineum* L. piros korongcsincér. *Hylotrupes bajulus* L. házi cincér. *Purpuricenus budensis* Goeze. Budai bíborcsincér.

Plagionotus arcuatus L. bársonyos darázscincér. *P. floralis* Pall. *Clytanhus varius* F. díszes darázscincér. *C. sartor* F.

Dorcadion aethiops Scop. fekete földi cincér, *D. fulvum* Scop. barna földicincér, *D. Cervae* Friv. *D. Scopolii* Herbst. csíkos földicincér, *D. pedestre* Poda.

Haplocnemia curculionoides L. *Phytoecia pustulata* Schrank. *Ph. rufimana* Schrank. *Ph. ephippium* F. *Ph. cylindrica* L. *Ph. virescens* Fabr. (Kaszab Z. dr. gyűjt.)

42. *Fam. Chrysomelidae.* — *Levélbogarak családja.*

Donacia bicolora Zschach sásbogár. *D. thalassina* Germ. és v. *porphyrogenita* Westh. *D. semicuprea* Pz. *D. tomentosa* Ahr. (Kaszab Z. dr. gyűjt.)

Zeugophora scutellaris Suffr. *Lema cyanella* L. *L. flavipes* Suffr. *L. melanopa* L. veresnyakú árpabogár, *L. puncticollis* Curtis. *Crioceris 12-punctata* L. 12 pontos spárgabogár, *Cr. 14-punctata* Scop. 14 pontos spárgabogár.

Labidostomis longimana L. mezei zsákos levélbogár. *L. cyanicornis* Germ. *Clytra 4-punctata* L. négyfoltos zsákos levélbogár, *Cl. laeviuscula* Ratzeb. *Gynandrophthalma salicina* Scop. *G. affinis* Hellw. *Coptocephala unifasciata* Scop.

Criptocephalus bipunctatus L. kétpontos rejtettfejű bogár. *C. laetus* F. *C. sericeus* L. *C. aureolus* Suffr. *C. cristula* Duft. *C. 4-guttatus* Richter. *C. flavipes* F. és v. *nigrescens* Gradl. *C. ocellatus* Drap. *C. Moraei* L. és v. *bivittatus* Gyll. *C. octacosmus* Bedel. (6-pustulatus Rossi.) *C. connexus* Ol. és v. *subconnexus* Weise.

Pachybrachys hieroglyphicus Laich. *Pachnephorus tessellatus* Duft. *P. villosus* Duft. *Colaphus sophiae* Schall. *Gastroidea polygoni* L. *Entomoscelis adonidis* Pall. honvédbogár. *Timarcha coriaria* Laich.

Chrysomela haemoprera L. *Ch. goettingensis* L. *Ch. sanguinolenta* L. pirosszegélyű levélbogár. *Ch. marginalis* Duft. *Ch. marginata* L. *Ch. fastuosa* Scop. csalán levélbogár. *Ch. polita* L.

Phytodecta fornicata Brüggen. piros lábú lucernabogár. *Phyllo-decta vitellinae* L. *Phaedon pyritosus* Rossi. *Plagioderma versicolora* Laich. *Melasoma 20-punctata* Scop. *M. coliaris* L. *M. populi* L. piros nyárfalevélbogár. *M. saliceti* Ws.

Galerucella nymphaeae L. *G. luteola* Müll. a szilfa olajos levél-bogara. *G. calmariensis* L. *Galeruca tanacetii* L. pohos olajos levél-bogár. *G. rufa* Germ. *Podagrica fuscipes* L.

Epitrix pubescens Koch. *Chalcoides aurata* Marsh. *Ch. Plutus* Latr. és Foudrasi Ws. *Chaelocnema Scheffleri* Kutsch. *Ch. concinna* Marsh. *Ch. aridula* Gyll. *Ch. aiida* Foudr. *Ch. aridella* Payk.

Psvlloides dulcamarae Koch. *Haltica oleracea* L. káposztabolha.

Phyllotreta undulata Kutsch. levélbolha. *Ph. villula* Redtb. *Ph. atra* F. *Ph. nodicornis* Marsh. *Aphthona cyparissiae* Koch. (Kaszab Z. dr. gyűjt.) *A. pygmaea* Kutsch.

Cassida viridis L. zöld labodabogár. *C. fastuosa* Schall. pompás pajzosbogár. *C. sanguinosa* Suffr. *C. sanguinolenta* Müll. *C. subferruginea* Schrank.

43. *Fam. Coccinellidae.* — *Katicabogarak családja.*

Subcoccinella 24-punctata L., és v- *limbata* Moll., v. *haemorrhoidalis* F. *Hippodamia tredecimpunctata* L. *Adonia variegata* Goeze és v. *5-maculata* F., v. *6-punctata* F., v. *observepunctata* Schrk., v. *biconstellata* Sajó. *Coccinella bipunctata* L. és v. *6-pustulata* L., v. *4-maculata* Scop. *Cocc. 7-punctata* L. 7-pettyes katicabogár. *Cocc. conglobata* v. *gemella* Hbst.

Micraspis sedecimpunctata v. *12-punctata* L. *Halyzia 14-guttata* L. Hal. *22-punctata* L. Hal. *14-punctata* L. és v. *conglomerata* F. *Exochomus 4-pustulatus* L. *Hyperaspis reppensis* Hbst. *Coccidula scutellata* Hbst. *Scymnus frontalis* v. *4-punctulatus* Hbst.

További, főleg vízhálóval, fűhálóval és szippantóval, azonkívül rostálással való gyűjtésekre elsősorban a Hajtai mocsár, a homokos és a szikes területek alkalmasak. De szorgalmas kutatókezek még máshol is akadhatnak eddig még be nem gyűjtött fajokra. A bogarak gazdasági szempontból való feldolgozása későbbi munka feladata.

Móczár Miklós

tanügyi főtanácsos,
igazgató.

A zászló története.

Néhány történeti forrásunk arról is ír, hogy a magyarok már az első csatározások idején zászlók alatt harcoltak. A zászló után mentek, amely elől, a vezér mellett emelkedett a sereg fölé. Sőt az egyik krónikás (Kézay) szerint a magyar sereg sok zászlóval volt ellátva. Egy másik forrás (Anonymus) azt mondja, hogy „Zuárd és Kadusa egész seregestől, fölemelt címeres zászlaikkal áthajóznak a Dunán.”

Kérdés azonban, hogy milyen volt a régi magyar zászló és hogyan fejlődött ki? A szakemberek egyöntetű véleménye szerint a magyar zászló színei, a magyar nemzeti színek, a magyar címerrel párhuzamosan alakultak, illetőleg a zászló színei a címerből vették ki. Tehát, ha nemzeti zászlónkat akarjuk megismerni, akkor előbb néhány címertani fogalmat kell tárgyalnunk.

A címertan vagy heraldika, mint a történelem egyik segédtudománya, a címerekkel, azok szerkezetével, az azokra vonatkozó szabályokkal foglalkozó tudomány. Magában foglalja mindazokat az ismereteket, melyek a címerekre vonatkoznak. A legrégebb heraldikusnak, címertudósnak a XIII. sz.-ban élt Conradus de Gure nevű zürichi papot tekinthetjük, aki II. Endre, IV. Béla, V. István és IV. László magyar királyok kortársa volt, s 1275 táján halt meg. A pajzsokról szóló műve 160 címer képét írja le. Előfordul benne a magyar király címere is, vörös mezőben fehér ló, nyereggel és zablával, ami voltaképpen a braunschweigi címerrel azonos, tehát nyilvánvalóan téves, esetleg a Szvatoplukról szóló mondával kapcsolatban ismerték ilyennek. Minket azonban nem annyira a címerkép érdekel, hanem inkább a szín, az pedig ebben a leírásban vörös és fehér. Más, régi leírás a mi címerünkről nem jelent meg, s a magyar tudományos címertani irodalom is rendkívül szegény. Egyelőre meg kell elégednünk néhány elszórt adattal.

A címer bizonyos meghatározott alapelvek és szabályok szerint

megszerkesztett jelkép, melyet magánszemélyek vagy testületek a maguk sajátos, állandó jelvényéül használnak az őket különösen megillető jog alapján. Más fogalmazás szerint a címer valamely egyének vagy családnak, testületnek stb. meghatározott szabályok szerint alkotott jelvénye. Tehát a címer *jelkép*, *jelvény*. Azonban nem minden jelkép címer is egyúttal. Hogy valamely jelkép címernek legyen tekinthető, szükséges, hogy annak meghatározott színei legyenek, meghatározott formában, mint állandó jelvény, átörökölhető és régi szokásjog vagy fejedelmi adomány alapján elismert legyen.

A címer latin neve *arma*, olaszul szintén *arma*, franciául *armes*, angolul *arms*, németül *Wappen*. ami a *Waffen* szóból származik. E neveken mindig kifejezésre jut, hogy a címerkép eredetileg fegyvereken és pedig a pajzson, vagy pedig a sisakon nyert alkalmazást. A magyar címer szó francia eredetű, a cimiére szóból származik s eredetileg a sisakdísz jelentette.

A címerviselés szokásának keletkezési idejét ugyanis a kereszt-hadjáratok korára, a XI. és XII. sz.-ra tehetjük, s keletkezésükre elsősorban annak a szüksége lehetett hatással, hogy a hadjáratokban résztvevők együvértartozását a fegyvereken alkalmazott jelvénnel feltüntessék, vagy hogy nevezetesebb fegyvertényeket, hadieseményeket megörökítsenek. Ugyanis a hadseregeknek akkor még nem volt kimondottan egyenruhájuk, de egy-egy fejedelemnek vagy grófnak, bárónak az emberei egyforma felszerelést, egyforma jelvényeket hordtak. A tetőtől talpig vasbaöltözött lovag csak jelvényeiről volt egykönnyen felismerhető. A sisakdísz feltűnő volt, s a lovagi intézmény kifejlődése idején a lovagjátékokon és tornákon résztvevők az arra való jogosultságukat sisakdíszekkel bizonyították. A sisakdísz volt tehát az illető lovag ismertető jegye s természetesen ez a dísz egyes személyek, családok, testületek, városok, comes-ségek, megyék, országok szerint más-más volt. (Lásd pl. a Toldi-mondát, a cseh bajnok és Toldi sisakdíszét, vagy a Tar Lőrincsel kapcsolatos jelenetet.) Később e jejképeket nemcsak a sisakdíszon hordták, hanem a pajzsra is ráhelyezték, mégpedig a címerképet fémlemezekkel és szögekkel verték ki. Ez a pajzsra helyezett címerkép lett az általános és maradandóbb, s ma már csak az a jelkép mondható címernek, amelyik pajzsba van foglalva. Amikor a pajzs megszűnt fegyver lenni, azután a címerképet festéssel tüntették fel. A címerben tehát lehetnek *fémek* és *színek*. Fém csak kettő van: arany és ezüst. Szín négy: fekete, vörös, kék és zöld. A többi szín nem eredeti címerszín, legfeljebb még a bíbor. A hanyatlás korában az arany és ezüst helyett a sárga,

ill. a fehér szín jött használatba. Általános érvényű szabály, hogy színre szín, fémre fém nem alkalmazható, csak színre fém és fémre szín. Tehát a vörös után nem jöhetne a zöld szín a magyar zászlóban, hanem csak fehér, mert a fehér eredetileg ezüst — fém — volt. A német-római császári szín, amely később a Habsburg császári lelt, a fekete-sárga, eredetileg az is szín és fém : arany pajzsra festett fekete sas, ill. a római császárok Jupiter-madara, mely azért kétfejú, mivel a nyugati és keleti római birodalmat jelentette. Az arany pajzs a német királyi, a sas a római császári jelvény.

Továbbá az is szabály, hogy minden máz (fém vagy szín) egyenlő értékű és csak teljes, keveretlen színt szabad használni. Bár a középkorban, a címerek keletkezésének korában a színeknek bizonyos jelentőséget tulajdonítottak, így pl. a smaragdzöld, a hit; zafírvilágoskék, a remény; gránát*vörös, a szeretet; topáz-sárga, a tevékenység jelképe volt, ezért feltehető a kérdés, hogy az egyes címerképeknek van-e valami jelentőségük? Ere határozott feleletet adni rendkívül nehéz, sőt lehetetlen. Az a magyarázat, hogy az oroszlán bátorságot, a kutya hűséget, a kereszt vagy félhold a kereszties hadjáratokban való részvételt vagy a hitetlenek elleni küzdelmet jelenti, tudományosan nem indokolható meg. Legtöbb esetben nem lehet kimutatni, hogy mi indította a címer tulajdonosát arra, hogy éppen azt a címerképet válassza, és így minden magyarázat, pl. a magyar címer négy folyója és hármashalma is nem egyéb pusztá találgatásnál.

A címeradományozás joga az uralkodót illette meg, de egyes jogi személyek, testületek is adományozhattak, így pl. a középkorban a prágai egyetem az általa avatott doktoroknak.

A címernek vannak ú. n. külső *díszei*, amelyeket eleinte nem használtak s amelyek tisztán a címer díszének az emelésére szolgáltak. Ilyen külső díszek : a korona, sisak, palást, stb. és a *zászló* is.

A zászlót tehát, mint a címer külső díszét, együtt adományozták a címerrel, legalább is a címerhasználat fénykorában, a lovagkor és a kereszties hadjáratok idejében. Címeres leveleken a címer rendszerint két zászló között van ábrázolva. A zászló mindig olyan színű, mint a címer, sokszor pedig a címer is fel van tüntetve rajta. Jelvénynek sokkal alkalmasabb, mint akár a sisakdísz, akár maga a pajzs, mert a zászló feltűnőbb, hatásosabb, imponálóbb. Nagyobb csapatoknak, katonai alakulatoknak mindenképpen alkalmas jelvény, különösen akkor, amikor nincsen még általános hadkötelezettség, nincsen egyenruha, hanem minden fejedelem, vagy minden főúr,

nagybirtokos maga gondoskodott a honvédelemről, maga állított ki katonákat, s azokat a saját jelvénye, saját címere alatt vezette hadba, amely címer tehát nemcsak a pajzson vagy a sisakdíszén volt feltüntetve, hanem a zászlón is, éppen azért, mert feltűnőbb, messziről észrevehető volt, s kiki a körül gyülekezett, az alatt sorakozott. Ezért zászlóalj, bandérium a neve egy ilyen csapatnak. (Banner = zászló.)

Összefoglalva tehát: *a zászló a címernek egyik alkotó része, külső dísze*, ugyanolyan színű, mint a címer, hiszen abból alakult ki. Egy jelkép, jelvény, mint maga a címer is, s ugyanazok a szabályok érvényesek a zászlóra is, mint a címerre. Természetesen ugyanúgy változik a zászló is személyek, családok, nemzetségek, városok, testületek és országok szerint, miként a címer. De aki címert kapott, az nem biztos, hogy zászlót is kapott, sőt nagyon kevesen kaptak zászlót, ill. zászlóviselési jogot a címerrel együtt. Csak a hatalmasabbak, akiknek külön katonaságuk is volt, tehát az u. n. zászlós-urak. Ezért zászlót kevesebbet ismerünk, mint címert.

Zászlók már az ókorban is használatosak voltak. A római légiónok sasos hadi jelvényei és zászlói ismeretesek, de nincsen olyan tartalmuk, szimbolikus jelentőségük, mint ma. Ezt a *tartalmat, szimbólumot a zászlónak a katolikus középkor adta meg*. Nagy Konstantin keresztes zászlói jelzik a kezdetet, s a keresztes hadjáratok, a lovagvilág és a bandériumok színes, mozgalmas világa volt a zászlók fénykora. A hitetlenek elleni harcban a szentföldi lovagok az ő keresztes zászlóikra szerfölkötött féltékenyek voltak. Elvesztése a legmélyebb szégyennek számított. A keleti Rómában, Bizáncban, az eddig ismert legnagyobb diadalmenettel, határtalan lelkesedéssel ünnepezték a világtörténet legnevezetesebb zászlóját, a perzsák nemzeti lobogóját: egy perzsa kovácsmester bőrkötényét, mely tele volt aggatva ékszerekkel, s amelyet a bizánci keresztes hadjáratok idején zsákmányoltak. Ezért a zászlóért folytak a legvéresebb harcok, ezért hullott eddig a legtöbb vér, amelyről a történelem tud.

A középkor adta a legérdekesebb zászlókat is. Az olasz lovagok a XI. sz.-tól az u. n. *zászlókocsit* (karroccio) használták, egy ökröktől húzott, gerendákból összealkotott négykerekű taligát, melybe hatalmas árbóc volt beleerősítve, amelyen a zászló lengett. Így azután messziről látható volt. Legtöbbször még egy harang is függött az árbóc tövében, amellyel a jeleket adták. A kocsin álltak vagy ültek a zászló védelmére rendelt katonák. A XII. sz.-ban a németek és angolok is használták a zászlókocsit, és mindegyik sereg-

kocsinak nevezte. Az ilyen zászlókocsi a középkori olasz városok gyalogságból álló hadainál jött divatba s a főhadiszállás jelzésére szolgált. Hogy a többnyire lovasságból álló magyar seregeknél való alkalmazása helytelen lett volna, az nem szorul magyarázatra. Egy magyar hadtörténeti munka mégis említi, hogy Dénes nádor zászlója, 1167-ben, oly nagy és nehéz volt, hogy ökrös szekéren szállították. A német lovasság a dárdára erősített zászlót használta, amint még a világháború elején is a dzsidások. A francia lovagok közül a zászlósúruk olyan alakú zászlót hordtak, mint amilyen ma is egy rendes zászló, míg a kisebb lovagok zászlajának szövete a végén hegyesre volt szabva. Csata után a hadvezér a szövet végét leszelhette, ha a lovag arra érdemes volt. Ebben az esetben a lovagból zászlósúr lett. *Minden zászlót, ha annak szövete egy külön mozgó keresztfára van erősítve, lobogónak nevezünk.*

*

Werbőczy István Hármaskönyvében egyebek közt ezt írja: „ . . . a címer a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége.” Ezzel azt fejezte ki, hogy a magyar nemesség a címerviselés iránt sohasem volt fogékony. Ezt bizonyítja az is, hogy régi törvényeink közül csak az 1848. XXI. tc. 1. §. foglalkozik a címerjoggal. A magyar címertudósok szerint a magyar heraldika csírái a hazánkba költözött idegen lovagok hatására vezethetők vissza, akik magukkal hozták családi jelvényeiket, s azokat nálunk is viselték, hogy ezzel származásukat feltüntessék. Példájukat követték a hazai főurak is, akik már az Árpádok alatt saját zászlósjelvényeik alatt vezették csapataikat a király seregében. Az Anjouk által szentesített bandériális rendszer tovább fejlesztette e szokást, és a nálunk is divatba jött torna- és lovagijátékok a magyar heraldika fejlődésében ismét egy újabb lépést jelentettek.

A címeradományok nagyobb száma az 1414. évvel, a konstanzi zsinattal kezdődik, amelyen Zsigmond kíséretében számos magyar főúr és nemes vett részt. A világ minden tájékáról összegyűlt zsinati résztvevők tornajátékok, lovagi ünnepélyek rendezésével töltötték szabad idejüket, amelyek a címereknek, sisakdíszeknek és a zászlóknak is nagy szerepet juttattak. A címert nélkülöző magyar nemesség csakhamar megérezte a címer hiányát, és igyekezett pótolni. Zsigmond király gyakori utazásai a zsinat tartama alatt és később is, amelyek őt és kíséretének magyar tagjait Európa különböző országaiba vezették, szintén előmozdították a magyar nemesség törekvését címer elnyerésére.

A magyar címer és vele együtt a magyar zászló alkotórészeinek eredetére, ill. jelentőségére vonatkozóan szaktudósainknak az a véleménye, hogy a kettőskeresztes címer a magyar királyi vagy országos jelvény, amelyet királyaink a XI. sz. közepe óta használtak, míg a vágásos címer az Árpád-ház családi címere. A pajzs színét a heraldikai források vörösnek mondják, míg a kettőskeresztet és a pólyákat ezüstnek, ill. fehér színűnek. Ennek megfelelően a zászló színe is vörös vagy fehér volt, de használatukról semmi rendszeresség sem állapítható meg. Így pl. Szent István király zászlószínei nem ismeretesek, míg Salamon király zászlói fehérek, Szent Lászlóé vörös színűek voltak. A zöld szín először II. Endre egyik 1222. évi okmányán fordul elő, amelyen a pecsét vörös-fehér-zöld színű zsinóron függ. Ez azonban a zsinórnak s nem a címernek vagy zászlónak a színe, és sem az Árpád- sem a Vegyesházi királyok alatt nem használatos a három szín együtt, hanem csak a fehér és vörös, mégpedig vagy külön-külön, vagy a két szín együtt. Nagy Lajos pl. vörös-fehér színű zászlót használt. Csak a Habsburg-ház idejében kezd a magyar címer és a színek használata tekintetében bizonyos rendszeresség mutatkozni. A közös fejedelmek magyar földről való különböző csapatai és az örökös tartományokból való katonái, az állandó hadsereg megszervezése után, mind házi hadak lettek s jelvényük is apródonként állandósult, s II. József óta a közjogi felfogás Magyarország címeréül a vágásos kettőskeresztes, egy pajzsban egyesített címert, színeiül pedig a három színt tekinti.

A középkorban tehát csak a vörös és a fehér szín fordult elő címerünkben és zászlónkban, mintahogy a legtöbb középkori zászló is csak két színből áll, a harmadik szín a legújabb korban szerepel. *A háromszínű zászló, a tricolor a francia forradalmi idők vívmánya.*

A vörös, vagy a hazafias költemények és egyéb munkák szerint a piros szín, (bár piros heraldikai szín nincsen) a kiontott vért jelenti, és azt, hogyha kell, többet is áldozunk még; a fehér a becsület, a zöld a remény színe. Ezt ugyan, több mint valószínű, nem a költők találták ki, hanem benne élt a magyarok gondolatvilágában, s így szoros összefüggésben volt az ország történetével, sorsával.

A trikolor, mint az ezeréves haza jelvényét, a legnagyobb tisztelet illeti meg, (az utcán díszmenet, köszönés), mert egy ezredéven át mindig kibontva kellett tartani s a világ magasan látta lobogni. Álljon alá továbbra is mindenki, s győzelmünket az Isten is megsegíti!

Dr. Fiala Endre

r. tanár.

Az iskolai év története.

I. Általános jellemzés.

Intézetünket *Apponyi Albert gróf*, m. kir. vallás- és közokt. miniszter a világháború folyamán, 1917. év őszén létesítette.

Tanártestületünk állandóan törekedett az alapítólevélben, a Tantervben és Utasításokban és a rendeletekben körvonalazott általános célok minél tökéletesebb megvalósítására.

Ebben az iskolai évben a tanulmányi eredményt fokozta a *tanári testület teljessé válása és szakcsoport szerint való kedvező alakulása*. Minden tantárgyat szaktanár tanított. A nevelési és tanítási gyakorlatok, a magyar, a német nyelv, a természetrajz-vegytani-, fizikai gyakorlatok, a zene és a kézimunka tanítása egyes osztályokban *két, sőt három csoportra való tagolásával alaposabbá vált*. A szertárak, könyvtárak és iskolamúzeum további bővülése, illetőleg saját készítményekkel való gyarapítása a legmodernebb tanítási módszernek, *a cselekedtető, munkáltató oktatásnak az eddigieknél is nagyobb teret biztosított*. A tanítási menetek újonnan és újszerű módon való elkészítése s *az óravázlatok* tökéletesítése is jótékony hatással volt a tanulmányi eredményre.

A helyi és távolabbi *kirándulások*, továbbá *oktatófilmek* nagyobb száma, azonkívül a több száz diapozitív- és könyvekből vetített kép is fokozta a tanításunk sikerét. Az *irodalmi napló* írását az irodalomtörténeti tanítás eredményesebbé tétele céljából minden osztályban meghonosítottuk, s általánossá tettük az irodalmi olvasmányokban való esztétikai elmélyedést.

A tanulmányokban való elmélyedés gyümölcse a tanári testület buzgó és értékes tudományos működése, irodalmi munkássága, melyet más helyen sorolunk fel, és növendékeinknek különböző pá-

lyázatokon való sikeres részvétele. *Kiss József* V. é. növendék „A magyar diák hivatása anyanyelvünk védelmében” c. pályázaton dícséretben részesült. A *Hangya-szövetkezet* központi propaganda-osztálya jászberényi csoportjának felhívására „A tanító hivatása a szövetkezeti eszme megvalósításában” címen 14 pályaművet írtak növendékeink dícséretes eredménnyel. Közülük *Bogár Ferenc*, *Kiss József*, *Rajna János* és *Vörös József* V. éves növendékek 10—10 pengő jutalmat kaptak. Az Orsz. Frontharcos Szövetség 20 pengős pályázatát *Kiss József* V. éves nyerte el: „A magyar katona vitézsége a világháborúban apám elbeszélései alapján” című értekezésével. Vitéz dr. Bessenyei Lajos debreceni tanker. kir. főigazgató a rajzban legtehetségesebb növendékünket, *Kaszab Károly* V. évest, elismerésben részesítette, s rajzait a tanker. kir. főigazgatóság debreceni állandó rajzkiállítására elfogadta.

Az ifjúság növényyszeretetének és szépérzékének ápolása céljából a *virág kultuszt* intézetünkben és a városban továbbfejlesztettük. Az intézet főbejárata mellett lejtős zöld mezőben egyik oldalt az országcímer szőnyegnövényekből van kiképezve, másik oldalt pedig csonka hazánk térképe árvácskákkal, a bitorolt területek szászorszáppal vannak ábrázolva nefelejcs keretben. Ezek a szépérzéken kívül a *hazafias és irredenta* gondolatot is ápolják. Folyosóinkon és tantermeinkben önállóan tervezett, művészi formában készült plakátok szellemes mondásokat és híres költőinknek a virágokról szóló szép mondatait tárják elénk. A magyaros szellem jeléül intézetünkben egyre terjed a sujtásos, paszományos díszítésű *magyar ruha*. Lépcsőházunkban gyarapodtak a *magyar népviseletet*, szokásokat, faragásokat ábrázoló művészi képek és térképek, melyek a rajztanítással kapcsolatban készültek. A *magyar viselet, dal, zene és tánc* dicsőítését szolgálta februári hangversenyünk is.

Ifjúságunk ebben az évben is több alkalommal szerepelt nagy sikerrel a *nyilvánosság előtt*. Az aradi *vértanúk emlékének* önképzőköriünk díszgyűlés keretében áldozott, a szabadságharc jász hőseinek emlékműve előtt rendezett ünnepségén énekkarunk szerepelt. Ez alkalommal a világháborúban hősi halált halt atléták emlékére rendezett *kegyeleti staféta* versenyben csapatunk újra első lett, s ezzel már a *harmadik ezüstserleget* szerezte meg intézetünk trofeuma gyanánt. Dec. 4-én hatalmas műsorral hármas ünnepséget tartottunk *Miklós püspök*, a Kormányzó Úr Őfőméltósága, és intézetünk igazgatójának nevenapja alkalmával hagyományos tisztelettel és hódolattal. Az *Emericana* Egyesület dec. 10-i katolikus estjén dr. *Fiala*

Endre tanár nagy előadást tartott „Történetszemlélet és katolicizmus” címen, növendékeink pedig énekkarral szerepeltek. Volt tanítványunknak, *Kispál János* tanítónak, jan. 4-i temetése alkalmával *Blénessy János* tanár mondott érzékeny búcsúztatót, növendékeink pedig énekkel búcsúztatták. Az *Emericana* 1938. jan. 17-i katolikus estjén Balázs Géza és Petneki Jenő V. éves növendékek zeneszámmal szerepeltek.

Az új esztendő azzal az örömhírrrel köszöntött be, hogy intézetünk igazgatóját a Kormányzó Úr Őfőméltósága tanügyi főtanácsosi címmel tüntette ki. A tanári testület örömét és jókívánatait Tanai Antal tanár, az ifjúság részéről pedig Kopácsi Béla V. éves növendék fejezte ki a január 5-én rögtönzött ünnepség keretében. Január 20-án felemelő ünnepség közepette adta át vitéz *dr. Besenyei Lajos* tankerületi főigazgató *Móczár Miklós* igazgatónak a tanügyi főtanácsosi dekrétumot. Az erkölcsi jutalmazás alkalmával ünnepet szenteltünk a *munka evangéliumának*, a nagy szakértelemmel, lelkiismeretesen elvégzett munkának. Főigazgatónk művészi formában, megkapó szavakkal méltatta az új tanügyi főtanácsos tanítómesteri érdemeit. *Blénessy János* tanár pedig a munka evangéliumának szemléltetése gyanánt rajzolta meg *Móczár Miklós* tanügyi főtanácsos életpályáját erkölcsi, nevelői, hazafias és tudományos szempontból. Hangsúlyozta, hogy pedagógiai és tudományos érdemeiért állította a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1930. jan. 26-án a jászberényi állami tanítóképző-intézet élére. Nyolc évi igazgatósága alatt intézetünk külső és belső képét, meg életét mintaszerűvé alakította bámulatos munkabíráásával, mély tudásával, sokoldalú gazdag tapasztalatával, széles látókörével, nemes ízlésével! és igazgatói bölcsességével. Azt kívánta, hogy érdemeit ezután is növelhesse; díszes méltóságával a jövő évben megnyíló tanítóképző-liceum és akadémia megszervezésében, fölvirágoztatásában intézetünk vezetője legyen. Az ünnepség után társasvacsora keretében Tanai Antal tanár köszöntötte a vendégeket és lelkes szavakkal rajzolta meg *Móczár Miklós* személyén keresztül a szebb magyar jövőt építő ideális nevelő képét.

Énekkarunk közreműködött az *ipartestület* 1938. febr. 2-i jubiláris gyűlésén is. Szokásos évi hangversenyünket magyar nótáest alakjában febr. 12-én tartottuk a következő műsorral: 1. Szemes Gábor tanár ismerteti a magyar dal szépségeit. 2. Beethoven :István király nyitány. Játssza az intézet zenekara. 3. Magyar népdalok. Énekli *O. Kovács Margit* énekművésznő, zongorán kíséri *Uray Margit*

zongoraművésznő. 4. Dr. Horváth Ákos : Eredeti magyar nóták férfikarra. Énekli az intézet énekkara. 5. *Uray Margit* zongoraművésznő magyar nótákat játszik. 6. Háromszólamú férfikarok a 16. és 17. századból, Nádasdy K. gyűjtése. Előadja az intézet énekkara. Vezényli Berzátzy László zenetanár. 7. Magyar táncbemutató : Toborzás. Vezeti *Domby Pál* testnevelőtanár.

Márc. 15-én intézetünk ünnepségén kívül résztvettünk a városi ünnepen is, melyen *Bognár Gyula* kartársunk irodalmi alapon megkapó szavakkal méltatta a márciusi ifjak szellemét, növendékeink pedig karénnel áldoztak a hősök emlékének. 1938. május 8-án énekszámokkal és szentáldozással vettünk részt az ifjúsági eucharisztikus templomi ünnepségen.

Nagycsütörtökön mély részvétellel kísértük utolsó útjára **Domby Béla** ref. lelkész, aki intézetünk megalapításától kezdve növendékeinknek leglelkesebb ékesen szóló hitoktatója, nevelő-oktató munkánk költői szellemű irányítója volt. Egész életében az emberek lelki, testi boldogságára törekedett, közben atléta alakja elégett. Mélán írja az „Úr előtt” című költeményében :

„Aztán lelkem az égben fent	Mit tettél meg e nagy útban?
Könnyes paláttal megjelent.	Kicsinyekhez lehajoltam
Ki vagy ? Mi vagy ? Kérdé egy hang.	Szúrt-e tövis ? Vértett-e kő ?
Voltam pusztán síró harang.	Az én sebem gyógyítá Ő !
Miért öltöztél igaz gyöngybe ?	Krisztus tanítványa valék . . .
Hisz ez rajtam árvák könnye!	És szólt az Úr: Fiam, elég!”

Iskolai évünk *személyi változásokkal* köszöntött be. *Tobákos Péter* róm. kat. hitoktató helyett *Fülöp Péter* lelkész, novemberben *Rákosi Jenő* reál. segédlelkész helyett *Széles Árpád*, márciusban *dr. Vető Lajos* ev. lelkész helyett *Uzon László* nyertek alkalmazást. *Páll Sándor* gazdasági iskolai ny. igazgató örökségét *Haragos István* gazdasági felügyelő és *Szabó Mihály* gazdasági szaktanár vette át, majd az előbbi nyugalomba vonulása után nov. 1-én *Gergely János* gazdasági szaktanár. A német nyelv tanításával a minisztérium szept. 1-vel *dr. Pál Sándor* tanítóképző-intézeti tanárt bízta meg. Jól megkezdett munka után jan. 1-én azonban helyet cserélt *Bognár Gyulával*, akit a kőszegi áll. tanítóképző-intézettől helyezett át a minisztérium intézetünkhöz. *Szemes Gábort* pedig szép eredményekben gazdag munkássága közepette május 11-én aug. 1-i hatállyal a cinkotai áll. tanítónőképzőhöz helyezték át. Az eltávozott kedves kartársak emlékét mindvégig lelkes szeretettel őrizzük meg. Az a kívánságunk kísérte őket új munkakörükbe, hogy adjon a jó Isten egész-

séget, erőt, továbbra is fiatalos lendületet és szerencsét nekik, s vegye őket körül olyan szerető környezet, aminőben intézetünkben volt részük !

Az iskolai év folyamán *sokan látogatták meg intézetünket*: vitéz dr. Bessenyei Lajos tankerületi kir. főigazgató, az 1927. évben végzetek tízéves találkozójuk alkalmából, több *tanító- és tanító-nőképző* (a budapesti Csalogány-utcai áll., debreceni ref., sárospataki ref., nagykőrösi ref., egri kat., szegedi kir. kat., egri szerzetesnők) igazgatói, tanárai és tanítványai. Látogatásával megtisztelt dr. *Antal István* igazságügyi államtitkár, dr. *Alexander Imre* alispán, dr. *Friedvalszky Ferenc* kormányfőtanácsos polgármester és dr. *Kele István* pápai prelátus. Varosunk és vármegyénk sok *tanítója* részt vett gyakorlóiskolánk tanításain és tanulmányozták pedagógiai kiállításunkat. A múlt nyári szünetben háromnapos *iskolánkívüli népművelési előadóképző tanfolyam* volt intézetünkben. Tanári testületünkől előadók voltak: *Móczár Miklós* igazgató, *Blénessy János*, *Tanai Antal* és *Szemes Gábor* tanárok. Az iskolai év folyamán két tanügyi szakértekezletet intézetünk dísztermében tartott *dr. Tesléry Károly*, Szolnok vármegyei kir. tanfelügyelő. Az egyikén előadóként szerepelt *Tanai Antal* tanár.

Az iskolai év fontosabb eseményei.

Az előbbi fejezetben felsoroltakon kívül még a következő fontosabb eseményeket említjük meg:

Augusztus 31-én alakuló értekezéslet.

Szeptember 1-én javító-, pótló-, és különbözeti vizsgálatok, 2-án beiratkozások, internátusi elhelyezés. 3-án ünnepélyes *Veni Sancte*, majd együttes ünnepség a helybeli iskolákkal az Apponyi-főtéri országzászló előtt. Utána az iskolai év ünnepélyes megnyitása. 4-én rendes tanítás. 12-én 20 intézeti növendék *Fiala E.*, *Szemes G.* és *Tóth Gy.* tanárok vezetésével résztvesz a mátraverebélyi búcsún. 14-én az intézet tanári testülete és ifjúsága megtekinti az őszi katonai nagygyakorlatok alkalmával a városunkon végigvonuló dandárt, s más katonai fegyvernemek átvonulását. 20-án intézeti növendékek szaktanárok vezetésével a városházára és a határba tanulmányi kirándulásra mennek. 23-án az V. o. növendékek résztvesznek a Népművelési Bizottság szervező közgyűlésén. 25-én a IV. és V. osztály növendékei *Tarnay Lajos* zeneszerző emlékhangversenyén vesznek részt, 26-án délelőtt az egész ifjúság *Tarnay L.* emlékmű leleplezésén énekkari számmal szerepel.

2. A tanári testület és munkaköre.

Sorszám	A tanár neve, alkalmazásának minősége, szakcsoportja.	Szolgálati Szolgálati év	Mely tantárgyakat, mely osztályban s heti hány órában tanított 7	Heti órák	Jegyzet
		össz.	intézetünkben		
1	Móczár Miklós tanügyi főtanácsos igazgató tanulmányi felügyelő; természet- tudományok.	29	8Va	Állattan III. o. 4 óra Gyak. kiképzés 1 „	5, A szellemi és anyagi ügyek ve- zetője. A bioló- giai szertár ke- zelője.
2	Balla Béla gyakorló népiskolára képesített tanító.	39	11	Gyak. isk. I-II. o. 24 óra Ének III-VI. 1 „ Kézimunka III-VI. 1 „ Nev. és tangyak. IV. 1 „	27 A gyak. isk. alsó tagozata szertárának őre
3	Berzátzy László rendes tanár, középisk. énektan., zeneszerzési bizonyítvány	26	20	Ének, zenelem.. I-V. 7 óra Zong., .harm., org. 7 „ Karének, zenekar I-V. 2 „ Rk. egyh. ének III-V. 1 „ Gyak. kiképzés 1 „	18 Az ének- és zeneszerző és könyvtár keze- lője.
4	Blénessy János rendes tanár, tanulmányi felügyelő, magyar- tört., földrajz és testnevelés.	27	9	Magyar V. oszt. 2 óra Német I, 4 „ Földrajz I-IV. o. 7 „ Közgazd. V- o. 2 „ Gyak. kiképzés és tanítói hiv. 2 „	17 Igazgató he- lyettes, a IV. o. főnöke, a földr. szertár és könyv- tár őre.
5	Bognár Gyula helyettes tanár, magyar-német.	6	VI	<u>Német II-V. oszt.</u> 9 óra	fi A német szertár és könyvtár őre. Irodai segéd- kezés
6	Csekő Árpád rendes tanár, tanulmányi felügyelő, mennysiségtan- fizika.	14	13	<u>Mennysiségt. I-II.IV-V.</u> 10 ó. Fizika III. IV. 6 óra Ref. egyh. ének 1 „ Gyak. kiképzés 1 „ Tanítói hiv. óra 1 „	19 Az V. o. főnöke A mennysiségt. és fizikai szertár és könyvtár őre. Ifj. Seg. Egl. ta- nárelnöke,
7	Domby Pál ó h tanár, testnevelő tanár.	3	2	Testnevelés I-V. 10 óra Játék I., - V. 3 „ <u>Levente okt. II-V</u> 4 „ Gyak. kiképzés 1 „	18 A tornaszertár,és könyvtár őre. Ert. jegyző. Intern. felügyelőtan. Cserkészp.-nok.
8	Dr. Fiala Endre rendes tanár, történet, magyar, testnevelés.	7	7	<u>Magyar IV. o.</u> 2 óra <u>Tört. I.-IV.</u> 4 „ Alkotmányt. V. o. 2 „ Hegedű I-V. o. 5 „ Gyak kiképzés. 1 „	14 Köztartásvezető. Önképzőköri ta- náreln., tört. szer- tár és könyvt. őre

Sor	A tanár neve, alkalmazásának minősége, szakcsoportja.	Szolgálati év		Mely tantárgyakat s mely osztályban s heti hány órában tanított	X	Jegyzet
		a	b			
		5	8			
		H	B			
		W	8			
		N	ba			
		U				
		LA				
9	Kántor Antal helyettes tanár, műv. és mérlnai rajz.	6	2	Rajz I-V o. 10 óra Kézimunka II—III. 5 „ Szépirás I. o. 1 „ Gyak. kiképzés 1 „ Tanítói hiv. 1 „	18	A rajz-, szépirás- kézimunka- szer- tár és könyvtár őre. I. o. főnöke.
10	Kiss József gyakorló népiskolára képesített tanító. Körzeti iskolafelügyelő.	29	9	Gyak. isk. III-VI. 26 óra Nev. tangyak. V. 4 „	30	A gyak. isk. taní- tói és ifj. könyv- tár és a felső tag. szert. őre.
11	Málnási Dezső rendes tanár, magyar nyelv- történet	29	18	Magyar III. o. 13 óra Történet II-III. 4 „ Gyak. kiképzés 1 „	18	A III. o. főnöke. A magyar nyelvi könyvtér és szertár őre.
12	Szemes Gábor rendes tanár, természettan- vegtan, földrajz	6	4	Vegytan. 7 óra Növényt. II. o. 4 „ Testtan II. o. 2 „ Egészségtan. V. o. 1 „ Tanítói hiv. 1 „ Nev. és tan. gy.V. 3 „	18	A II. o. főnöke. A term. rajz- könyvt. és ásv. vegyt.,gazd. szer- tar őre.
13	Tanai Antal rendes tanár. tanulmányi felügyelő, körzeti iskolafelügyelő, filozófia—pedagógia	24		! Lélektan III. o. 3 óra ! Nev. tanítást. IV. 4 „ Nev.tört.V..o.3 „ Nev.és.tan.gy.V-V.5 „ ! Tan. hiv. 1 „ ! Mennyiségi. III. 2 „	18	Díjkezelő tanár. A ped. szertár és könyvtár őre.
14	Tóth Gyula ó. h tanár, filozófia- pedagógia-, szlőjd	2	2	j Iskolaszerv. V. 1 óra Nev. és,tangy IV. 2 „ Kézimunka I. o. 3 „ Pedagógiai gy. V. 1 „ Gyak kiképzés 1 „	8	Internátusi felü- gyelő, irodai "segédkezés.

Hitoktatók: *Fülöp Péter* róm. kat. hitoktató heti 15, *Uzon László* ág. h. ev. lelkész heti 1, *Széles Árpád* ref. s. lelkész heti 3 óra.

Óraadók: *Gergely János* és *Szabó Mihály* gazd. szaktanárok, heti 8 óra. *Koháry Erzsébet* okl. tanítónő, gyak. isk. női kézimunka, heti 1 óra.

Intézeti orvos: *Dr. Firczky János* e. ü. tan., tiszt. orvos.

Egyéb alkalmazottak: Gazdasszony 1934. aug. 1. óta *Özv. Lakner Gyuláné*. 11. o. altiszt 1919. febr. 1. óta *Risai Ernő*. Kisegítőszolga 1936. nov. 1-től: *Laczi Lajos*. Ker-
tesz 1937. május 15-től: *Uher Gyula*. Fűtőgépész; 1930. jún. 1. óta *Szabó Károly*.

3. A tanári testület társadalmi és irodalmi működése.

A tanári testület tagjai több országos és helyi egyesületnek és társaságnak tagjai, azok keretében tevékeny működést fejtenek ki. Ezirányú munkásságukat az 1934—37. isk. évi Értesítőkbⁿ közöltük. Jelenleg csak az azóta történt változásokat és azokat az előadásokat soroljuk fel, amelyekről az előzőkben nem volt szó. (A címek előtt lévő számok azt jelentik, hogy az illetőnek az Értesítőknben eddig már hányadik közleményét jeleztük.)

Móczár Miklós tanügyi főtanácsos, az egri érs. gyakorlóisk. tanító(nő) képesítő vizsg. biz. tagja, az egri érs. tanítóképző kép. vizsg. miniszteri biztosa, népművelési elnök, stb. Résztvett a mezőgazdasági népiskola, és a líceumi Tanterv és Utasítások készítésében. 11 népművelési előadást tartott. Ezévi irodalmi működése : a 70-ik : „A virágos iskola nevelőhatása a környezetre.” (Néptanítók Lapja 1938. jun. 1.) A 71. Jászberény környékének bogárvilága. (Eresítőknben.)

Blénessy János: 12. Jászberény története, (Új Magyar Szalon 1937. aug.) 13. Dr. Fiala E.: Pápaság és nemzetállamok a késői középkorban és az újkor hajnalán c. könyvének ismertetése. (Magyar Tanítóképző 1937. dec.) 14. A székely fiúk kongregációs élete. (Zászlónk, 1908. évf.) Tíz népművelési előadást tartott.

Berzátzy László a Palotási dalkör és a Levente Egyesület zenekarának karnagya. Népművelési előadásainak száma: 11.

Bognár Gyula : Kőszeg város népművelési gondnoka volt. Ezévi irodalmi munkássága : 1. Herceg Ferenc és a gyermek (Néptanítók Lapja 1937. szept. 15.) 2. Herczeg Ferenc meséi (U. o. 1938. febr. 1.) 3. Történelmi emlékek szólásainkban (Magyar Ünnepe 1937. aug.) 4. Kinek nyomdokain haladunk, amikor tanulmányi kirándulásokat rendezünk? (Dunántúli Népművelő 1937. szept.) 5. Korunk tanító-meséi (U. o. 1937. szept.—okt.) 6. Október 6.-án. (U. o. 1937. okt.) 7. Országépítő Szent István. (U. o. 1937. nov.) 8. Adjon Isten egyességet, a magyarok közt békességet. (U. o. 1937. dec.) 9. Szólásaink eredete és a magyaros nyelvhasználat. (Ped. Szeminárium, 1938. márc.) 10. Természetjárás és költészet (Kőszeg és Vidéke 1938- márc. 20.) 11. Nyári gyermekszórakoztatás Kőszegen (U. o. 1938. máj. 8.) 12. Bálint S.: Népünk ünnepei c. mű ismert. (M. Tanítóképző, 1938. jún.) 13. A Botond Bajtársi Egyesület Évkönyve c. mű ismert. (Orsz. Polg. Isk. Tanáregyes. Közi. 1938. jún.) 14. Gárdonyi G. : Magyarul így ! c. mű ismertetése. (Ped. Szeminárium 1938. jún.,) 15. Tarsóka (Magyarosan 1938. jún.)

		I.	II.	III.	IV.	V.	Össz.
		osztály					
f) A szülők lakóhelye	1. Az iskola székhelyén	5	1	2	3	4	15
	2. A vármegye egyéb községében	5	—	4	4	5	18
	3. Pest vármegyében	3	7	10	7	5	32
	4. Budapesten	—	2	4	4	5	15
	5. Heves vármegyében*	—	3	3	5	2	13
	6. Nógrád	2	3	1	3	2	11
	7. Békés	1	—	—	1	1	3
	8. Fejér	—	1	—	—	1	2
	9. Bihar	—	2	—	—	—	2
	10. Esztergom	—	—	—	1	—	1
	11. Győr	—	—	—	—	2	2
	12. Csongrád	—	—	—	—	1	1
	13. Tolna	1	—	—	—	—	1
	14. Franciaországban	—	—	—	1	—	1
Hatvanból vasúton bejár		—	—	1	—	1	2
g) A tanulók óraművelése	1. Igazolt óraművelés	412	797	965	1123	3494	6791
	2. Igazolatlan	—	—	4	—	1	5
h) Rendkívüli tárgyak tanulói	Rendkívüli tárgyakat tanultak:						
	1. Zongora	3	1	1	1	2	8
	2. Orgona, harmónium			3		1	4
i) Általános tanulási eredmény	3. Hegedű		1		1	3	5
	1. Jelesrendű	—	2	—	2	1	5
	2. Jórendű	10	9	7	16	20	62
	3. Elégségesrendű	4	7	14	10	8	43
	4. Egy tárgyból elégtelen	2	1	3	1	—	7
j) A díjazás elosztása	5. Két tárgyból elégtelen	1	—	1	—	—	2
	1. Fokozat—évi 200 P-t fiz. növ.	—	—	2	4	4	10
	2. " " 300 " " "	—	2	2	9	6	19
	3. " " 400 " " "	—	6	8	6	6	26
	4. " " 500 " " "	8	10	10	7	6	41

l) Az intézet benépesülése tanévenként		Nyilvános tanulók						Magántanulók						Össz.
		I.	II.	III.	IV.	V.	I-V	I.	II.	III.	IV.	V.	I-V	
1920—21.	---	23	15	32	31		101		1	1	1		3	104
1921—22.	---	14	23	16	33		86		3	2			5	91
1922—23.	---	23	10	21	19		73			2			2	75
1923—24.	---	28	20	10	19		77	1	1		6		8	85
1924—25.	---	27	24	16	8	18	93	1	1				2	95
1925—26.	---		22	23	12	7	64							64
1926—27.	---	31		20	16	12	80							80
1927—28.	---	40	29		17	15	101							101
1928—29.	---	33	33	26		18	113							113
1929—30.	---	39	29	32	29		129							129
1930—31.	---	38	37	32	36	37	180							180
1931—32.	---	34	37	38	33	39	181							181
1932—33.	---	19	33	38	41	42	173							173
1933—34.	---	29	20	36	62	42	189							189
1934—35.	---	33	27	21	37	57	175							175
1935—36.	---	25	30	26	24	36	141							141
1936—37.	---	18	24	27	27	25	122							122
1937—38.	---	17	19	25	29	29	119							119

k) Tanulmányi eredmény tantárgyanként.

Oszályok	I.				II.				III.				IV.				V.			
Érdemjegyek fokozata	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Magaviselet	16	1	—	—	16	3	—	—	22	3	—	—	26	3	—	—	25	4	—	—
Szorgalom	1	14	2	—	6	10	3	—	1	18	6	—	4	24	1	—	11	16	2	—
Hit- és erkölcsstan	14	3	—	—	9	9	4	—	10	14	1	—	29	9	—	—	16	13	—	—
Neveléstudomány	—	—	—	—	13	3	3	—	6	10	8	1	7	18	4	—	9	18	2	—
Iskolaszervezetten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	14	2	—
Nev. és tanítási gyakorlat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	15	10	—	6	20	3	—
Magyer nyelv és irodalom	—	8	8	1	1	10	8	—	1	20	4	—	5	18	6	—	5	19	5	—
Német nyelv	3	11	3	—	6	10	3	—	5	11	8	—	12	13	4	—	6	19	4	—
Történelem, alkotmánytan	9	6	2	—	10	7	2	—	8	16	1	—	16	12	1	—	21	8	—	—
Földrajz	8	7	2	—	12	6	1	—	8	16	1	—	17	11	1	—	—	—	—	—
Mennyiségtan	2	8	6	1	3	7	8	1	2	12	8	3	7	9	13	—	4	11	14	—
Term. rajz, vegytan	5	8	2	2	6	9	4	—	5	17	2	1	13	13	3	—	—	—	—	—
Fizika	—	—	—	—	—	—	—	—	1	11	13	—	7	15	6	1	—	—	—	—
Egészségtan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	14	—	—
Gazdaságt., közgazd.	7	10	—	—	10	6	3	—	7	16	2	—	10	18	1	—	19	9	1	—
Rajz	3	8	6	—	5	7	7	—	5	11	9	—	9	17	3	—	7	22	—	—
Szépíráás	4	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ének	1	10	6	—	3	15	1	—	2	9	14	—	12	10	7	—	14	9	6	—
Zene	1	12	4	—	5	14	—	—	6	9	10	—	14	9	7	—	14	11	4	—
Kézimunka	6	8	3	—	8	8	3	—	10	13	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Testgyakorlás	9	7	1	—	11	7	1	—	14	10	1	—	17	10	2	—	20	9	—	—
Írásbeli külalak	3	10	4	—	10	16	3	—	11	10	4	—	3	22	4	—	7	19	3	—

m) Szerktárak, könyvtárak és ingóságok gyarapodása.

Leltári sorszám	Vegyontárgyak csoport- szerinti megnevezése	A tanév folyamán történt gyarapodás			Tanévvégi állomány		
		vétel	aján- dék	értéke	vétel	aján- dék	értéke
1	Bútorok	—	—	—	1576	93	54.377 78
2	Felszerelési tárgyak	14	—	213.96	246	5	2.564 81
3	Közlartási bútorok és eszk.	—	—	—	382	18	10.147 93
4	Gyak. isk. felszerelés	—	—	—	196	14	5 019 30
5	Tanári könyvtárak	68	67	811 78	1139	1304	15.488 58
6	Pedagógiai szertár	—	—	—	20	2	1.030 50
7	Földrajzi szertár	—	—	—	97	—	797 —
8	Mennyiségtani szertár	—	—	—	29	2	307 22
9	Biológiai szertár	5	2	399. —	322	114	5.562 42
10	Ásványtan és kém. szertár	—	—	—	130	12	3.974 15
11	Fizikai szertár	16	1	281. —	947	157	11.980 60
12	Gazdasági szertár	—	—	—	32	11	1.716 55
13	Rajzszertár	—	—	—	141	23	1 577 30
14	Ének- és zeneszertár	—	—	—	260	11	15 942 62
15	Kézimunkaszertár	—	—	—	93	7	3.455 32
16	Tornaszertár	—	—	—	325	1	9.856 26
17	Orvosi felszerelés	—	—	—	64	—	1.205 77
18	Gyak. isk. könyvtár	3	8	11.10	24	135	356 06
19	Számadási könyvek	1	1	14.00	47	16	464 85
20	Önképzőkori könyvtár	4	1	59.00	1399	127	2.809 77
21	Oszttálykönyvtár	35	7	66.90	1180	156	3.345 09
22	Leventeszertár és könyvt.	—	—	—	63	127	471 90
23	Gyak. isk. tanítói könyvt.	2	2	15.00	59	80	721 76
24	Történelmi könyvtár	—	—	—	54	700	606 —
Összesen :		148	89	1.871 74	7.821	3.117	153.779 54

5. Épület, udvar, kert, berendezés, felszerelés.

Intézetünk mai modern kétemeletes palotája Klebelsberg Kunó gróf minisztersége alatt az 1928—30. években épült, s 5 kat. hold 372 négyszögöl kiterjedésű telken fekszik.

A gazdasági kert 2 kat. hold területű. Az igazgató ebből 800 négyszögölon gyümölcsöst, 600-on csemegeszőlőt, 200-on fa- és szőlőiskolát telepített be. A gazdasági kert másik felén a konyhakerítészet 1200, a virágkertészet 200 négyszögöl, a növendékek gyakorló területe szintén 200 négyszögöl. Az igazgató modern baromfióiban meghonosította és továbbfejlesztette a magyar parlagi baromfitegyesztést, 10 kaptárban pedig a méhtenyésztési tökéletesítette tovább. A múlt évben áttelepített 12 m hosszú virágház belsejét teljesen felszerelte, fűtőberendezését tökéletesítette, virágállományát felfrisítette és újabb fajokkal gyarapította. Az épület főfrontján lévő dísparkot irredenta-vonatkozású virággyakkal díszítette. A díszcserjék, fák és a gazdasági gyakorlóterület növényeinek nagy részét zomán-cos névjelzőtáblácskával látta el. 3 szabadlevegőjű iskolánk van.

Berendezésünk célszerű és jó állapotú. A hálótermek hófehér színűek.

Felszerelésünk, gyűjteménytaraink elég gazdagok és jó állapotúak. Különösen gazdag és mintaszerű a természetrajz-vegytani és fizikai felszerelés, kivált a modern szemléltetési kívánalmakat is kielégítő ú. n. egyéni szemléltetés és kísérletezés végzésére szükséges tanítási eszközök gyűjteménye.

Szertáraink részére Móczár Miklós tanügyi főtanácsos, igazgató Szent István király jubileumi évének emlékére 6 üvegfedeles dobozban 660 féle fajból álló hazai általános bogárgyűjteményt, Bandi József polg. isk. igazgató vörös gémet, Berzátzy László tanár nyestet, Cibesz Pál mérnök értékes Fabor-logarlécet, és Gosztonyi Géza földbirtokos feketenyakú vöcsköt adományozott. Köszönjük jóindulatukat

6. Növendékeink élelmezése, ellátása, segítése.

Minden igényt kielégítő, modern felszerelésű, központi fűtésű internátusunknak 96 bentlakó növendéke volt. Kintlakott 23 növendék. Közülük szüleiknél lakott 19, magánlakásban 1, vasúton járt be 3 növendék.

Az internátusi növendékek ételmezése igen tápláló, ízletes, változatos, minőség és mennyiség tekintetében egyaránt teljesen megfelelő volt. A bőjti napok kivételével hetenként 10—12-szer került asztalra a húsfélék különféle faja.

Jutalmak. 200 P összegű Horthy Miklós-ösztöndíjban részesültek: Pataky L. V. o. és Várszegi M. IV. o. növendékek. A közszolgálati alkalmazottak gyermekeinek tanulmányi segélyét, 60 P-t Várnai S. IV. o. növ., a Szent Imre alapítvány 8 P kamatát Rajna J. V. o. növ. kapta. A Hangya Szövetkezet 10—10 P-ös pályadíját Bogár F., Kis J. és Vörös J. nyerték, míg Rajna J. V. o. növ. példás magatartásáért 10 P jutalomban részesült. 5—5 pengő jutalomban részesültek példás magaviseletükért, szertár- és múzeumgyarapító munkásságukért: Sülé F., Kaszab K. V. o., Szőke Gy. IV. o. Demeter I., Opra L., Molnár I. III. o. és Debreceni Jenő I. o. növ. Könyvjutalomban részesült 11 növendék. Az ajándékkönyvek egy részét Dobóczky László és Pesti Péter könyvkereskedők adományozták. Köszönjük jószívúságukat.

Az intézet legpéldásabb magatartású, legnagyobb fajsúlyú és ledkiválóbb növendékei: Pataki L., Rajna J. V. o., Fácán J. IV. o., v. Lánosz I. III. o., Metzger J. II. o. és Debreceni J. I. o. növ. voltak.

III. Az intézet működése.

1. Nevelés.

a) A nevelés korszerű követelményeinek megfelelően a tanári testület legfőbb gondja ebben az iskolaévben is a szilárd vallás erkölcsi alapokon nyugvó, hazafias és erőteljes nemzeti irányú nevelés volt. A vallásos, istenfélő, becsületes, nemzeti öntudattal bíró, hazáját, nemzetét, fajtáját forrón szerető, érte áldozni tudó igaz magyar jellem eszményképét állítottuk növendékeink elé és az ilyen jellem, az emberebb ember, a magyarabb magyar kialakítása volt a legfőbb célunk.

Harmónikusan egészítette ki ezt a nevelőmunkát az ifjúság társadalmi, esztétikai és testi nevelése, hogy ilyen módon az egész ember összhangzatos nevelésével fejlesszük tanítványainkat jó magyar tanítói személyiségekké.

A vallás erkölcsi nevelés kiegészítéseként a r. kat. növendékek részére a lelkigyakorlatokat április hó 1—3-án *Bánhegyi Béla* jászfel sószentgyörgyi plébános tartotta. Ifjúságunk őszinte áhítattal élte

át a kegyelem napjait. A lelkigyakorlatokat vezető plébános fáradozásait az ifjúság őszinte hálája kísérte, melynek külsőleg is tanúbizonyságát adta azzal, hogy valamennyien köszönőlevelet írtak neki, s e levélgyűjteményt remekbe készült díszes dobozokban nyújtották át.

A prot. vallású növendékek csendes napjait *Széles Árpád* ref. segédlelkész vezette odaadással és nagy hozzáértéssel. Növendékeink lélekben elmélyedtek és az élet hétköznapiságából az eszményi világ örök értékeihez emelkedtek. Április hó utolsó napjaiban a felnőttek részére *Kovács Sándor* püspöki tanácsos, országgyűlési képviselő 3 napos zárt lelkigyakorlatot tartott, amelyen tanári testületünk minden r. k. tagja résztvett.

Nevelői munkánkra jótékony hatással volt ebben az évben a V. K. M. 18 229/1937. számú rendelete, mely a nevelésre külön órát is rendszeresített minden osztályban: a *tanítói hivatás óráját*. Ennek célja: „A növendékek jelen és jövő életkörülményeivel, a tanítójelölt lelkivilágával való közvetlen foglalkozás. Ezzel a tanítói hivatástudat és hivatásérzés felébresztése és fejlesztése. Már az *első* évben is érezzük ezeknek az óráknak áldásos hatását.

A *kettős szentév* nevelő értékét is igyekeztünk felhasználni. Szent István rendkívül gazdag szellemi világa ugyanis a jelen feladainak megoldásában segítségünkre siet. *Szent István* példájára minden tanítónak éreznie kell, hogy hivatása, küldetése van azon a helyen, ahová a nemzet állította. Elsősorban a keresztény műveltséget kell fokoznunk. A szentistváni eszmék hazát szereztek, kereszténnv erkölcsiséget, független magyar életet teremtettek, ezért állam és nemzetalkotó eszmék ma is. Erőt és önbizalmat adnak, Szent István birodalmának visszaszerzésében szövétnekül szolgálnak.

Az *eucharisztikus szentév* hangulatába is bekapcsolódtunk: 1. a lelkigyakorlatok elmélyítésével; 2. gyakori szentáldozással; 3. az eucharisztikus ünnepeken, körmeneteken való részvétellel, szerepléssel; 4. a Kongresszusra való felutazással. így erősen éreztük az eucharisztia szétáradó fényességét, s ennek világossága mellett kértük a Világ Megváltóját, adjon elménkbe világos látási, lelkünkbe kitartást és értelmet, izmunkba erőt, hogy krisztusibb emberek lehessünk, és hogy a népek tengerében szebb magyar jövőt harcolhassunk ki,

b) A *gróf Apponyi Albert Ifjúsági Önképzőkör* az isk. év folyamát 13 gyűlést tartott. Ezekből rendes gyűlés 7, díszgyűlés 3 és műsoros est 3. A műsorok száma 112. Ebből felolvasás 8, szabadelőadás 34, szavalat 10, zeneszám 12, énekszám 25, vetítettképes

előadás 2, folyóirat és könyvismertetés 21. Az önálló értekezések megoszlása tudományágak szerint a következő: irodalmi 6, történelmi 8, földrajzi 3, neveléstudományi 6, gazdasági 2, zenei 4. A legtöbbet szerepelt az V. o. 50 műsorszámmal, a IV. o. 44, a III. o. 12, a II. o. 6 számmal. Egyenként a legtöbb munkát végezték, Nagy P., Csizinszky L., Kopácsi B., Benes Á., Gáli I., Vörös J.: Virág I., Balázs G. és Petneki J. V. o. növ. Kökényesi I., Bardócz E., Pfeiffer Gy. Szőke Gy. IV. o. növ. Az önképzőkör tisztikara volt: ifj. elnök: Kopácsi B., jegyző: Nagy P., pénztáros Pataki L., ellenőr. Virág I., háznagy Kaszab K. V. é. növ. Tanárelnök: Dr. Fiala Endre:

c) *Cserkészlet.* A 298. sz. „Lehel” cserkészcsapat vezetését november hó 1-vel Domby Pál testnevelőtanár vette át. Csapatunknak jelenleg 36 tagja van 1 rajban 4 őrssel. Az isk. év kiemelkedő eseményei a mikulási előkészület. Az ünnepélyen magyar táncdal szerepelt a csapat s mikulási ajándékokat készített. Az intézet farsangi ünnepélyén katonai toborzó-táncokat adott elő. Résztvettünk a május hónapban tartott orsz. őrsi akadályversenyen, melyen szép helyezést értünk el. Egész évi munkánk a csapat belső szellemi életének megerősítésére irányult. 5 cserkész résztvett a debreceni és bpesti őrsvezetői tavaszi táborozáson.

d) Az *Ifjúsági Toldi Miklós sportkör* szeptember 27-én tartotta alakuló gyűlését, A tagok létszáma 122. A növendékek a heti 2 órán egyidőben szakosztályonként, csoportokban a szakoszt. vezetők vezetése mellett gyakoroltak. Korszerű és minden igényt kielégítő tornatermünk 200 m² területű, padlózata gumi-öntvény. Gyepes játszó és sporttelepünk 3850 m² területű. Teniszpályánk jó állapotban van. Az időszaki sportok üzésére intézetünkben kedvező alkalom nyílik. Az év folyamán a következő versenyeken vettünk részt: október 6-án szép fölénnyel győztünk immár 11-szer a 10—200 m-es kegyeleti stafétaversenyen. Az őszi folyamán több ízben mérkőztünk labdarúgásban és atlétikában sikerrel a helybeli reál gimnáziummal és 1 alkalommal a jászapáti gimnázium növendékeivel. Május hó 22-én tartottuk évzáró sportünnepélyünket. Versenyeink eredményei: 100 m-es síkfutásban és súlylökésben győzött Kékesi K. IV. o. n. (11. 8 mp, 1015 m) Magasugrás: 1 Csizinszky L. V. o. (177*5 cm. intézeti rekord.) Diszkoszvetés: 1. Várszegi M. IV. o. (33*70 m.) A diszkoszvetés ötös csapatának átlaga: 32'17 m-es igen jó eredmény.) (Várszegi M., Kis J., Tóth G., Bardócz E., Pataki L.) A 4x100 m-es stafétafutásban első a IV. évf. csapata (Várszegi M., Fekete B., Kökényesi I., Kékesi K.) 50 mp-el. Az atlétikai műsorszámok között

különféle látványos zenés tornamutatványok voltak. Július 4—6-án résztvettünk az orsz. Kisok. atlétikai versenyeken a következő eredménnyel: magasugrás egyéniben Csizinszki L. negyedik lett 171 cm-rel, ugyancsak 4. lett diszkoszvetés egyéniben Bardócz E. IV. o. n. 33 m. 26 cm-rel, diszkoszvető ötös csapatunk harmadik helyre került 31'04 m-rel. (Bardócz E., Várszegi M., Tóth G., Gáli I és Bondor L.) Pénztárunk évi mérlege: bevétel 129'53 pengő, kiadás ugyanannyi. Domby Pál testnevelő tanárelnök.

e) *Az Ifjúsági Segítő egyesület* 20 esetben sietett a szegénysorsú tanulók megsegítésére. 16 növendéknek összesen 80'53 P. segélyt osztott ki készpénzben a tanév folyamán, azonkívül 3 növendék számára vásárolt 11'97 P értékben tankönyvet és 7'50 P-ért takarót vett 1 növendéknek. Pénzmaradvány a jövő évre: 158 90 P. A záróközségi gyűlésen az 1938'39 évre a következő tisztkart választotta meg: elnök: Szőke Gy. V. o., alelnök: Detki K. IV. o., jegyző: Fácán J. V. o. pénztáros: Várszegi M. V. o. növ. Csekő Á. tanárelnök.

f) *A természetvédelemre való nevelés: növény- és állatvédelem* állandó gondoskodásunk tárgya. Az erre vonatkozó elméleti és gyakorlati tudást főleg a II. oszt. növénytani 54.—, a III. oszt. állattani 21.— és a IV. oszt. gazdaságtani 52—53. órákon tárgyaljuk. Kertünkben 8 mesterséges fészekodú, télen 4 ablaketető és néhány napraforgó magvas tányérjából készített madáretető van felállítva. Valamennyi igen látogatott. A madarak és Fák Napját az idén május hó 16-án az intézet szabadlevegőjű iskolájában tartottuk meg. Tóth G., Lencse M, III. o. és Végh J. II. n. növendékek a madarak és fák védelmének fontosságáról és szükségességéről tartottak lendületes szabadelőadást.

g) *Fásításunk.* Intézetünk ifjúsága a folyó évben is szép eredménnyel tett eleget a fásítási rendelkezéseknek. Intézetünkben a fásításnak már nyolc éves múltja van, s az ifjúság megszerette a fát és a virágot. Ez egyébként is az intézeti nevelésnek egyik főelve. A f. isk. év folyamán gyakorlatilag a következő fásítást végezték: 1.) Az intézet 40 négyszögöles magiskoláját bevetették 4 féle gyümölcsfa-vadalany magvakkal. 2.) 100 négyszögöles dugványiskolánkba 2.000 drb. díszcserjedugványt ültettek el. 3.) Az intézet előtt húzódó Rákóczi-út túlsó oldalán levő szegélyére 500 drb. Tamarix cserjét és 30 drb. Hybiscus díszcserjét ültettek ki. 4.) Az intézet gyümölcsös kertjében a faiskolából 2 drb. barackfa és 2 drb. almafa-csemetét ültettek ki. 5.) Az intézet díszcserjeszegélyezésében és vegyes lomberdejében összesen 7 drb. gazdasági fát és 6 drb. almafa-

csemetét ültettek ki. 6.) Az intézet 600 négyszögöles szőlőtelepébe pótlásul 98 drb gyökeres szőlőt ültettek be.

2. Fegyelmi állapot.

Növendékeink a tanítási órákon a szünetek alatt, továbbá a magánérinkezésben illedelmesek, előzékenyek, tisztelettudók és fegyelmezettek. Bajtársi együttérzésüknek megható bizonyítéka az V. oszt. növ. évről-évre ismétlődő évvégi ballagása. Az isk. év folyamán 6 elsőfokú, 1 másodfokú büntetésre volt szükség. 1 növendéket eltávolítottunk az intézetből.

3. Tanítás.

Tanulmányi és fegyelmi ügyek egyöntetű vezetése végett az isk. év folyamán 10 rendeshavi, 3 módszeres, 6 rendkívüli és 8 felvételi és osztályozó tanári értekezletet tartottunk.

Módszeres értekezleteinken a tanítóképesítő-vizsgálatokon szerzett pedagógiai tapasztalatok megbeszélésével, a tanítói hivatás óráival, a helyi tanmenetek készíttési módjával, a történet, a közgazdaságtan, a lakóhely és falukutatás tanításának újabb módszerével, az ifjúság edzésének módjával, az ifj. önképzőköri könyvtár műveinek átvizsgálásával, a nevelési vonatkozások elmélyítésével, a népiskolai vezérkönyvirodalom ismertetésével, növendékeink házi füzeteinek céljával és vezetésével és egy tanítói továbbképző taneszközkészítő nyári tanfolyam szervezésével foglalkoztunk.

Írásbeli dolgozatok havirendje: a hó 1. hetében mennyiségtani, a 2. hetében magyar nyelvi fogalmazási, a 3. hetében német nyelvi, a 4. hetében pedig magyar nyelvi iskolai és házi dolgozatok írtak.

Magyar nyelvi és irodalmi írásbeli dolgozatok. I. osztály: 1. Amire szívesen gondolok vissza. 2. A gyermek és a szívárvány. 3. A mi cicánk. 4. Hogyan készül a szódavíz? 5. Petőfi Sándor gyermekevei. 6. Itt a tavasz: 7. Levél volt tanáromhoz.

II. osztály: 1. Séta intézetünk kertjében. 2. Mit mesél az ősz falevél? 3. Utazásom a mátraverebélyi Szentkúthoz. 4. Erdőtűz a Mátrában. 5. Tompa Mihály „Levél egy kibujdosott barátom után” c. költeményének alakzatai. 6. „Addig jár a korsó a kútra, míg el nem török.” 7. Szeresd a virágot!

III. osztály: Milyen tanítói lakást kívánnak? 2. Kegyelettel őrzött tárgy családunkban. 3. A jászberényi tógazdaság. 4. Buzdító beszéd a szeretet ünnepén. 5. Beszámoló intézetünk hangversen yéről. 6. Levél. 7. Anyák napján.

IV. osztály: 1. Mit várok az irodalomtörténeti tanulmánytól. 2. Mennyiben szükséges a népnyelv ismerete? 3. Kerüljük az idegen-szerűséget! 4. Egy nap a középkori kolostorok életéből. 5. Családom története. 6. Az Eucharisztikus Kongresszus szociális jelentősége. 7. Régi irodalmunk nemzeti szelleme.

V. osztály: 1. Szónoki beszéd az országzászló előtt. 2. Népművelés keretében ismertesse Petőfi „Bolond Istók” c. költői elbeszélését! 3. Hogyan készülök elő a földrajzi tanításra? 4. Jókai Mór írói tulajdonsága és hatása az „Eppur si muove” c. regénye alapján. 5. A tanító szerepe a szövetkezeti eszme megvalósításában. 6. Márton kanonok jellemzése Herczeg Ferenc „Pogányok” c. regénye alapján.

Iskolánkivüli népművelés nagy lendülettel és szép eredménnyel folyik városunkban. A helyi Népművelési Bizottsági elnök a f. isk. évben is Móczár Miklós tanügyi főtanácsos, igazgató s gondnoka Tóth Gyula, a pedagógia egyik tanára. A tanári testület összesen 66 népművelési előadást tartott. Az V. éves növendékek a népművelési előadásokon egyes tanárok vezetésével hospitáltak, grammofont, vetítógépet kezeltek s kellő előkészítés után 50 népművelési előadást tartottak. F. isk. évben a négyszállási tanyai iskolában rendeztünk jól sikerült népművelői napot az V. éves növendékek bevonásával.

Tanulmányi kirándulások. A szokásos helyi és környékbeli tanulmányi kirándulásokon kívül a f. isk. évben megtekintették növendékeink a helybeli Dohánybeváltó Hivatalt, a Hangya Szövetkezetet, a bőrgyárat, ecetgyárat és az Erzsébet kórházat. Távolabbi kirándulásokat Mátraverebély-Szentkúfra, a budapesti Orsz. Mezőgazd. Kiállításra, a budapesti Eucharisztikus Világkongresszusra és Esztergomba rendeztünk.

Nevelési és tanítási gyakorlatok száma a IV. o.-ban: beszéd- és ért. gyak.-ból 15, olvasás-írásból 37, olvasmánytárgyalásból 20, számolás-mérésből 28, énekből 8 és testnevelésből 8. Összesen: 116. Egy növendék átlag 4-szer tanított. Az V. o.-ban: beszéd- és ért. gyak.-ból 15, olv. és olv. tárgy.-ból 41, fogalmazásból 17, helyesírás és nyelvi magy.-ból 26, számolás-mérésből 32, földrajzból 26, történelemből 18, polg. jogok és kötelességekből 13, term. rajz-gazd.-ból 43, term.-tan-vegytanból 26, egészségtanból 17, rajzból 26, énekből 18, kézimunkából 11 és testnev.-ből 16. Összesen: 355. Egy-egy növendékre átlag 12-szer került sor. A nevelési és tanítási gyakorlatok eredményét növelte az az újítás, hogy a IV. éves növendékek a tanév második felében az V. évesek módjára óravázlatot készí-

tettek a sorra kerülő módszeres egységek tanítására vonatkozólag és ezzel a vázlattal jöttek az előkészítési órákra. Az V. éves növendékek a pedagógia 2 tanárának vezetésével hospitáltak, majd kellő előkészítés után tanítottak a helybeli népműv. katonai analfabétatanfolyam egy-egy óráján, megtekintették a ref. népiskolát, ahol szép sikerrel tanítási gyakorlatokat is végeztek. Meglátogatták az önálló gazd. népiskolát is, továbbá résztvettek a helyben tartott tanügyi értekezleteken (ped. szem), a gyak. isk. szülői értekezletein, és segítettek a gyak. isk. tanítóinak a hazafias és egyéb ünnepélyek rendezésében.

4. Egészségügyi állapot.

Növendékeink egészségi állapota nagy változást mutatott. A betegek száma meglehetősen kevesebb volt, mint a múlt isk. évben, így a mulasztott órák száma is jóval kevesebb. A nagy influenza-járvány, amely minden évben emelte a betegek számát, most eléggé megkímélte az ifúságot. Az isk. év folyamán influenzában 44 növ. betegedett meg. Valamennyi szövődmény nélkül gyógyult. Ezenkívül a következő betegségek fordultak még elő: torokgyulladás 16, homloküreg gyulladás 6, ficamodás 3, zúzódás és rándulás 5, gyomorhurut 4 esetben s végül egyéb betegségek 9. Vakbélgyulladás 8 növendéknek volt. A műtéteket a helybeli Erzsébet-kórházban végezték, mind jó eredménnyel. Orvosi vizsgálatra jelentkezett 212 növ. Ezek közül fekvő beteg 89 volt. A betegszoba felügyeletét Kaszab Károly V. o. növ. látta el.

IV. Tanítóképesítés.

A tanítóképesítő-vizsgálatokat június hó 13—18. napjain tartottuk. Az elnök *dr. Nagy-Iványi Fekete Géza* miniszteri tanácsos volt aki nagy figyelemmel és lelkiismeretesén, jóakaratu türelemmel, megértő szeretettel vezette a vizsgálatokat. A r. kat. hittani és egyházi ének- és zeneképesítő vizsgálatokon érseki biztосként *dr. Kelé István* pápai prelátus, apát, főesperes, helybeli plébános, a ref. hittani vizsgálatokon *Soós Lajos* ref. lelkész, az ev. hittani vizsgálatokon *Pazar Zoltán* ny. tanítóképző-int. c. igazgató jelent meg egyházi biztосként.

Az írásbeli képesítő-vizsgálatok május hó 28., 30, és 31-én voltak. A főigazgatóság a következő tételeket jelölte ki: I. *Magyar nyelv- és irodalomból* "A magyar köznevelői rend szépíró tagjainak nevelőhatása a magyar közszellemre a legújabb korban. Eredmény:

jeles 8, jó 11, elégséges 16. II. *Neveléstudományból:* Hogyan való-
sítja meg a szemléltetés elvét a népiskola tárgyaiban? Eredmény:
jeles 7, jó 11, elégséges 17. III. *Mennyiségtanból:* a) számtaniak:
1. Háromjegyű számot keresünk. A jegyek négyzetének összege 70:
a középső jegy ötszörös négyzete 15-tel kisebb, mint a másik két
jegy kétszeres szorzata; ha a számhoz 99-et hozzáadunk, olyan
számot kapunk, amelyben a jegyek fordított sorrendben következnek.
Melyik ez a szám? — 2. Takarékpénztárban levő 2.000 P tőkénkhez
minden év elején 400 P-t csatoltunk. A huszadik év végére felsza-
porodott összeget egy 12 és 18 éves fiú között osztjuk fel úgy, hogy
külön-külön kamatoztatván ezeket az összegeket, 24 éves korukban
egyenlő összegeket kapjanak. Hogyan osztjuk fel ezt az összeget,
ha a kamatláb 4%/o? b) Mértaniak: 1. Számítsuk ki annak a há-
romszögnek a területét, melynek oldalai 7.5, 15.75 és 12.75 cm hosz-
szúak. Mekkora annak a téglalapnak az oldalai, melynek területe
egyenlő ezen háromszög területével, oldalainak aránya pedig 3:4?
2. Egy gömbszelet alakú bronznehezék magassága 4 cm, alapjának
sugara 5 cm. Mekkora sugarú gömbhöz tartozik és mekkora a sú-
lya, ha a fajszű 7? Eredmény: jeles 3, jó 9, elégséges 12, elég-
telen 11.

Tanítói oklevelet kapott a következő 39 jelölt: Balázs Géza,
Báthly Miklós, Benes Ádám, Bogár Ferenc, Bondor László, Breuer
Lóránd, Czizsinszky László, Csombók József, vitéz Erdélyi István,
Gáli Imre, Irányi István, Jávor István, Jokits József, Horváth György,
Horváth József, Kaszab Károly, Kis József, Kopácsi Béla, Králik
István, Nagy Pál, Molnár Mihály, Pataki Lajos, Pálfi Attila, Páris
Dezső, Perger Endre, Petneki Jenő, Porpáczy Lajos, Rajna János,
Stolmár Aladár, Süle Ferenc, Szentcs József, Széchenyi István, Sztolár
László, Szívós Zoltán, Túri Ernő, Virág István, Vörös József, Zentai
Alfréd, Zoltán Gyula.

A román. kat. egyházi ének-zenéből k épesítést nyertek: Balázs
Géza, Báthly Miklós, Bogár Ferenc, Irányi István, Jávor István, Ka-
szab Károly, Kovács István, Pataki Lajos, Túri Ernő.

V. Gyakorlóiskola.

Kéttagozatú. Az alsóbb tagozatának (I—II. oszt.) tanítója: *Ballá
Béla*, a felsőbb tagozaté (III—IV oszt.) *Kiss József*.

Évi működés: a tanév első napján elvonultak a nemzeti zászló
előtt. Ünnepeket tartottak: okt. 6., dec. 6. Dec. 20-án karácsonyi
színdarabot adtak elő, és megajándékozták szegénysorsú társaikat.

Ekkor osztották szét a Ker. Nőegylet ajándékait is. Jan. 19-én megemlékeztek az alkoholelleses mozgalomról, márc. 15-én a tanítóképzővel együtt áldoztak a nagy idők emlékének. A szőlői értekezleteket nov. 23-án és május 22-én tartottuk. Május 9-én résztvettek a városi eucharisztikus ünnepségen. Május 15-én tartották az Anyák-Napja ünnepélyét, máj. 28-án, a Madarak és Fák Napján egésznapos kirándulást rendeztek a Nagyerdőbe. Az évváró vizsgák jún. 10-én voltak.

Gyakorlatias nevelés. Tervszerűen művelték az iskola ú. n. gyakorlókertjét. Hónapokon át gondoskodtak a hasznos madarak téli etetéséről. Ősszel a virágtöveket, tavasszal virágmagvakat vittek otthonaikba és munkálkodtak a Rákóczi-út virágosításán. Az évváró napján rajz- és kézimunkakiállítást rendeztek.

A lelkinvelést szolgálta a *Szívgyárda*, amelyet Fülöp Péter rk. hittanár vezet. A cserkészapródok vezetésében Szabó F. IV. o. és Tóth Gábor III. o. növ. buzgólkodtak.

A testi nevelésre különös gondja volt a gyak. iskolának. Tornaóráikat — a lehetőség szerint — a szabadban tartották. Az alkalmas téli időben szánkázni és korcsolyázni jártak. A tanítások jó részét az intézet kertgazdaságában és az ú. n. szabadlevegőjű iskolában tartották.

A felszerelést, amely 1936 óta külön teremben, az ú. n. iskolai múzeumban van elhelyezve, a gyermekek és a tanítónővendékek közös munkájával állandóan gyarapították. Ennek a munkának a vezetője Kiss József volt.

A tanulók névsora: I. oszt. Bagó Ilona, Farkas Rozál, Horváth Izabella, Hábori Mária. Hajdú Sándor, Juhász János, Kis József, Kisémet Margit, Kiss Rozál, Kozma Ilona, Medve Margit, Mizsei Ilona, Molnár Teréz. Nyíri András, Papp Lajos, Sasvári Gabi, Szabó Anna, Szajka János, Szikra Anna, Szórád János, Taska Erzsébet.

II. oszt. Badari Antal, Balázs Mária, Birgés Ilona, Gömöri Ilona, Juhász Rozál, Király József, Kis Valér, Kurucz György, Ludányi Ilona, Ludnay Márton, Nyíri István, Pető István, Reitmeyer Hermin, Sáray Ágnes, Sebestyén Károly, Szarvas István, Velkey Erzsébet.

III. oszt. Bagó József, Bagó Piros, Birgés Árpád, Cseh Béla, Darázs Margit, Fülöp László, Fülöp Imre, Horváth Piros, Imre Ilona, Kisémet Péter, Klinkó Kornélia, Lugosi Ilona, Lugosi Kató, Nagy Mária, Rédei Vendel, Stella Erzsébet, Szerényi Gabi, Száraz János, Taska József, Tasi Sándor, Váradi László, Vörös Irén, Lehoczky Magda.

IV. oszt. Albert Olga, Andriska József, Badari Imre, G.Bor-

bély Kató, Böjti Lajos, Farkas János, Frey Emma, Horváth Amál, Horváth Mária, Nemes Éva, Parádi Ilona, Pető János, Suba Béla, Szűcs István, Táskai István, Vadkerti János, Velkey Károly.

V—VI. oszt. Albert Izabella, Bartók Béla, Farkas Anna, Pethő István, Sáray László, Stella István, Tábi Gizella. Összesen: 85 tanuló.

VI. Értesítés a következő iskolai évre.

A jászberényi áll. tanítóképző-intézet I. osztálya helyett megnyíló **líceum** feladata, hogy a tanulót vallásos alapon és nemzeti szellemben erkölcsös polgárrá nevelje, gyakorlati irányú műveltséghez juttassa, továbbá a családi és iskolai gyermekneveléshez szükséges alapismeretek tanításával magasabb nevelési szaktanulmányokhoz előkészítse s végül főiskolai szaktanulmányokra képessé tegye.

A líceumnak négy osztálya van. A négy osztály sikeres elvégzése után a tanuló **érettségi vizsgálatot tesz**. A líceum érettségi bizonyítvány a tudományegyetemek, jogakadémiák és hittudományi főiskolák kivételével mindazon állások betöltésére képesít, amelyekre általában a gimnáziumi érettségi bizonyítvány. Be lehet vele iratkozni a tanítóképző akadémiára, a polgári iskolai tanárképző-főiskolára, a gazdasági szaktanítóképző-intézetbe, a gazdasági akadémiára, a zeneművészeti és képzőművészeti főiskolára, a testnevelési főiskolára, a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának közgazdasági és kereskedelmi osztályára, valamint Közgazdaságtudományi Karának gazdasági szaktanárképző-intézetébe, továbbá a közgazdasági, postai, vasúti tanfolyamokra.

A líceum I. osztályába csak az vehető fel, aki valamely gimnázium, vagy polgári iskola négy osztályát sikerrel elvégezte és tizenhetedik életévét még nem töltötte be.

A felvétel a tanévvégi bizonyítvány és a születési anyakönyvi kivonat alapján történik. Felvételnél egyenlő tanulmányi előmenetel esetén előnyben részesülnek a hadigymoltak gyermekei. Bejáró növendék csak abban az esetben vehető fel, ha az internátusi helyek már beteltek. Az internátusban az évi ellátás összege 500 P, mely havi 10 részletben is fizethető.

A teljes évi tan- és fenntartási díj 100 P. Ezt csak októbertől kezdve kell fizetni. A felvételi díj 8 P.

A pótbeíratás napja 1938. szeptember 3. Beiratkozáskor a tanuló szülőjével jelenjék meg s hozza magával az évvégi bizonyítványát és a születési anyakönyvi kivonatát.

A bentlakó tanuló beiratkozás alkalmával hozzon 2 rend öltönyt; 1 hétköznapi és 1 ünnepi ruhát, mely utóbbi sötétkék szövetből készüljön és magyaros zsinórozású legyen! Hozzon azonkívül felöltőt, télikabátot, 2 pár cipőt, 6 lábravalót, 6 inget, 3 hálóiinget, 1 fürdőruhát, 10 pár harisnyát, 12 zsebkendőt, 1 nagy fehér lepedőt ágytakarónak, 1 paplant, 1—2 párnát, 2 lepedőt, 2 ágyhuzatot, 80x180 cm nagyságú s három részből összetett afrikai tömött matracot, 6 törülközőt, 3 asztalkendőt, továbbá fésűt, cipő-, ruha- és fogkefét, 1 poharat, 1 pár papucsot, szappant, szappantartót, tűt, cernát és szennyes fehérneműinek tartására régi vászonból készült s zsinórral összehúzható zsákocskát. Központi fűtésű hálótermeinkben dunyha fölösleges. A hozott felszerelésről leltárt kell készíteni s azt alá kell írni a szülőkkel is. A leltárt ellenőriztetem. Új matracok Jászberényben már 23—25 P-ért vásárolhatók. A cím az intézeti kapusnál tudható meg.

A tanilóképző intézeti tagozatban a javítóvizsgálatokat szept. 2-án tartjuk. Szept. 3-án kell a H-V. o. növendékeknek megérkezniük! Ekkor helyezzük el a növendékeket az internátusban.

Veni Sancte szept. 4-én 8 órakor, 10 órakor az iskolai év ünnepélyes megnyitása. *A rendes tanításokat szept. 5-én 8 órakor kezdjük.*

Tartalommutató.

Móczár Miklós: Jászberény környékének bogárvilága	1
Dr. Fiala Endre: A zászló története — — —	13

Az iskolai év története.

I. Általános jellemzés	19
Az iskolai év fontosabb eseményei — — — — —	23
Az iskolai év folyamán érkezett fontosabb rendeletek — —	25

II. Az intézet állapota.

1. Hatóságok — — — — —	25
2. A tanári testület és munkaköre — — — — —	26
3. A tanári testület társadalmi és irodalmi működése — —	28
4. Növendékekre vonatkozó adatok — — — — —	30
5. Épület, udvar, kert, berendezés, felszerelés — — — —	37
6. Növendékeink élelmezése, ellátása, segítése — — — —	37

III. Az intézet működése.

1. Nevelés — — — — —	38
2. Fegyelmi állapot	42
3. Tanítás — — — — —	42
4. Egészségügyi állapot — — — — —	44

IV. Tanítóképesítés. 44

V. Gyakorlóiskola. 45

VI. Értesítés a következő iskolai évre 47

Tankönyvjegyzék az 1938—39. iskolai évre.

Líceum /. osztály: Sarudy, Magyar nyelvtan és stilisztika, Szerkesztástan és retorika, (Athenaeum). Miskolcgy. Egyet. tört. II. (Szt. István társ.). Fodor, Földrajz I—II. (Egyet. Nyomda) Lux, Német nyelvkönyv I. (Egyet. Nyomda). Móczár. Növénytan (Franklin Társ.). Kiss, Mennyiségtan I—II. (Athenaeum). Sztankó, Énekiskola I. (Franklin Társ.).

Tanítóképző // . osztály : Schütz, Kat. hittan. Szabó, Hit- és erkölcsstan (ref.) Perjéssy, Test- és élettan. Sarudy, Szerkesztéstan és retorika. Lux, Német nyelvk. II. Miskolcgy, Egyet. tört. II. Fodor, Földrajz II. Móczár, Növénytan. Kiss, Mennyiségtan II. Móczár-Török, Gazd. Ism. II. Sztankó, Énekisk. II. Sarudy-Hodossy, Összhangzattan. Kálmán-Molnár-Senn, Zongoraisk. II. Dobó-Ráth-Véghné, Magyar hegedűisk. II.

///. osztály: Schütz, Kat. erkölcsstan. Révész, Egyháztört. I. (Ref.). Kornis, Lélektan-logika. Sarudy, Poétika. Lux, Német nyelvk. III. Német nyelvtan III—V. Miskolcgy : Egyet. Tört. III. Fodor, Magyarorsz. földrajza, Kiss, Mennyiségtan III. Móczár, Állattan. Jaloveczky-Koch, Földián. Éber, Fizika III. Móczár-Török, Gazd. Ism. III. Sztankó, Énekisk. III. Sarudy-Hodossy, Összhangzattan. Dobó-Ráth-Véghné, Magyar hegedűisk. III. Kovács, Orgonaisk. Kálmán-Molnár-Senn, Zongoraisk. III.

IV. osztály: Schülz, Kat. egyháztört. Pántol, Kat. szertartástan. Révész, Egyháziört. II. (ref.). Weszely, Nevelés és tanítástan. Módszertan. 1925. évi Népisk. tanterv és utasítás. Sarudy, Magyar irodalomtörténet I. Magyar nyelvi kézikönyv és Magy. nyelvtan. Lux, Német nyelvk. IV. és Német nyelvtan III—V. Miskolcgy, A magyar nemzet tört. Fodor, Földrajzlanítás módsz. és szülőföld ism. Kiss, Mennyiségt. IV. Jaloveczky-Koch, Szerves kémia. Csada, Fizika IV. Móczár-Török. Gazd. ism. IV. Sztankó, Énekisk. IV. Sarudy-Hodossy, Összhangz. Zoltai, Zongoraisk. II. Dobó-Ráth-Véghné, Magyar hegedűik. IV. Köveskuthy, Preludium.

V. osztály ; Schütz, Kat. hitvédelem. Magdits, Hitelemzést. Szele, Népisk. vallástan módszert, (ref.). Frank-Németh, Neveléstört. 1925. évi Népisk. tanterv és utasítás. Váradi, Iskolaszervezetten. Sarudy, Magyar irodalomtört. II. Lux, Német nyelvkönyv V. és Német nyelvtan III—V. Horn, Alkotmánytan. Kiss, Mennyiségtan V. Jaloveczky-Quint, Egészségtan. Horn, Közgazdasági és társadalmi ismeretek. Sztankó, Énekisk. V. Sarudy-Hodossy, Összhangzattan. Zoltay, Zongoraisk. Dobó RáthVéghné, Magyar hegedűisk. V. Kontor, Ünnepi preludiumok.